

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ได้ค้นคว้า รวบรวมแนวคิดทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง และชุมชนและวิถี ชีวิตชุมชนเมือง ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยการประยุกต์ใช้ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัย นำเสนอตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง
3. . แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนเมือง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.1 ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นเนื่องมาจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศ ไปสู่ความทันสมัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงมีกระบวนการสลับซับซ้อนเชื่อมโยงกัน และกันยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ โดยทางบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ส่วน ทางลบ เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายได้ที่ต้อง พึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสม ปรับเปลี่ยนกันมาถูกสั่นคลอนและเริ่มสูญหายไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2) ทั้งนี้เมื่อจะกล่าวถึงจุดที่ น่าสนใจก่อนเกิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีจุดเริ่มต้นที่การ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นจริงจึงมีมาที่ไปคือการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับแรกเป็นต้นมา โดยที่ประเทศที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2502-2516 เฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปี แม้ในช่วงปี 2517-2528 แม้เศรษฐกิจตกต่ำก็ยังสูงถึง ร้อยละ 6.3 ต่อปี และยังมีอัตราการขยายของผลผลิตมวลรวมของประเทศเฉลี่ยปีสูงถึงร้อยละ 9.1

ในปี 2529-2539 ประเทศไทยก็เปิดรับการการลงทุนจากต่างชาติสูงขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้เศรษฐกิจไทยจะมีเสถียรภาพสูงแต่ยังมีความไม่สมดุลในหลายด้าน เช่น เกิดความแตกต่างรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น ความไม่สมดุลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการเจริญเติบโตทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดการพึ่งพาการผลิตด้วยเทคโนโลยีจากต่างประเทศทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม สังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมต่างชาติ การเคลื่อนย้ายประชากรทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การใช้จ่ายที่เกินตัวทั้งภาครัฐครัวเรือนและภาคธุรกิจทำให้เศรษฐกิจมหภาคไม่สมดุล นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางจริยธรรม มีการทุจริตในการดำเนินธุรกิจโดยเฉพาะสถาบันการเงิน มีการเปลี่ยนสินเชื่อให้กับกลุ่มผลประโยชน์ รวมถึงขาดการคัดค้านในการปล่อยสินเชื่อ ภาครัฐขาดความรู้ที่เพียงพอต่อการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจไทย ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทยจึงเข้าสู่วิกฤติในที่สุด สถาบันการเงินและธุรกิจจำนวนมากอยู่ในฐานะล้มละลาย เศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่ภาวะถดถอยอย่างรุนแรง จึงมีการนำพาประเทศเข้าสู่โครงการความช่วยเหลือของกองทุนการเงินระหว่างประเทศในปี 2540 นั้นเอง (ณัฐพงษ์ ทองภักดี, 2550: 3-6) ปัจจัยหนึ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งปัญหาทุกอย่างคือ ตัวประชาชนไทยเองที่ยังคงมีความโลภ บริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ตกอยู่ในภาวะหนี้สินอย่างถอนตัวไม่ออก พึ่งพาเทคโนโลยีต่างประเทศโดยไม่จำเป็น และขาดหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ทำให้ถูกนำไปสู่การกระทำที่เบียดเบียนกันได้ง่ายมากขึ้น ประชาชนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวและชุมชนแตกแยก เกิดการเอารอดเอาเปรียบกันต่อผู้ด้อยและแสวงหาเงินความจำเป็น รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประชาชนและชุมชนมากขึ้น สาเหตุที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศมีความสัมพันธ์กันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ประเทศชาติและชุมชนข้างต้น ได้นำมาสู่การเกิดหรือการนำเสนอแนวคิดและแนวทางการบริหารจัดการตามแนวทาง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) ทั้งนี้ได้สรุปไว้เป็นภาพความเป็นมาของแนวคิดและแนวทางการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้เช่นกัน (วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2550: 42-44)

เกิดการกระตุกทางเศรษฐกิจมากกว่ากระจาย จึงทำให้สภาวะการณ์ทางรายได้ของประชาชนเกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนเมือง กับคนชนบท คนที่รวยก็รวยมากเหลือเฟือ คนที่จนก็แทบจะไม่มีกิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย หลายครั้งปัญหาเหล่านี้ได้หลอมรวมเป็นอย่างเดียวกับสถานการณ์ทางการเมือง จนหลายคนต้องจบชีวิตลงในหลาย ๆ เหตุการณ์ทางการเมือง (ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2555: 7) จนคำว่า “ความพอมือพอกิน” หรือที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อ วันพฤหัสบดี ที่ 18 กรกฎาคม 2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดั่งมีใจความพระบรมราโชวาท ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 125)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมือพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผน ปฏิบัติการสัมพันธ์ ีกับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดั่งเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

ดังนั้น ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมักจะเกิดขึ้นจากความไม่พอดี ไม่สมดุลของนโยบายจากภาครัฐ ก่อให้เกิดเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี มีการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมไทย รากเหง้าของความเป็นสังคมไทย และที่สำคัญที่สุดเกิดจากตัวประชาชนที่ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม มีการต่อสู้แย่งแย่ง กอบโกย โลภในกิจกรรมการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งรัฐและประชาชนต่างคนต่างสุดโต่งในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองจนไม่รู้จักคำว่า “พอดี” หรือ “ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นตอน” หรือ “พอเพียง” นั่นเอง

2.1.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency Economy” โดยที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกันซึ่งจะนำมากล่าวไว้ต่อไป

“เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่

เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดั่งมีใจความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ *ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: ก-ข, 2550: 7-9, มุลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 7) นั้นหมายความว่า แนวทางการพัฒนาประเทศควรมีฐานคติสำคัญคือการยึดมั่นแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารประเทศของภาครัฐ เอกชนและประชาชนร่วมกันโดยตั้งอยู่บนทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา ไว้ว่า (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 4)*

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ทั้งนี้เมื่อวันศุกร์ ที่ 4 ธันวาคม 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย ส. วนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ไว้ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช , พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 9-26)

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้นแต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในศาลานี้ เมื่อเท่าไร 20 24 ปี เมื่อปี 2517 2517

ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีไซ้ใหม่ วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะไป ปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้า ทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคน ก็มีมากบางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึง ต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียง นี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุงหาก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่าง อาจจะถูกฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง...

...อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้ว ตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริง เศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...

...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีควมโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็ เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีควมคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัธภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง..."

ทรงย้ำเตือนอีกครั้งเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2544 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงมีพระราชดำรัส ไว้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 13)

"...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-300 บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียงคือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดู เพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือยเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสุทไ้ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป..."

สรุปสั้น ๆ ของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีพด้วยความพอมีพอกิน ไม่สุดโต่ง ไม่เกินกำลังของตนเอง รู้จักวิถีความพอดีและรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมื่อมีเกินไป หรือให้รู้จักศักยภาพของตนเอง ที่อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) หรือต้องเป็น “Self-Sufficiency of Economy” นั่นเอง หากประชาชนคนไทยทุกคนได้ดำรงตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วก็ถือว่า **“เราได้เดินทางตามรอยพ่อ ตามคำพ่อสอนแล้ว”**

นอกจากนี้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้เช่นกัน เป็นต้นว่า สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 16) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่คนไม่ได้เป็นเจ้าของ รวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ซึ่งการพึ่งตนเองยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มพูนทำให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีเข้ามาใหม่ทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีกรมุ่งที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้

วรเดช จันทรศร (2554 : 16) อธิบายสรุป เศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า การดำรงชีพ ต่อยู่นบนทางสายกลางตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสอนให้รู้จักมองให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มีความพึงพอใจในตนเอง ในสถานภาพที่เป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

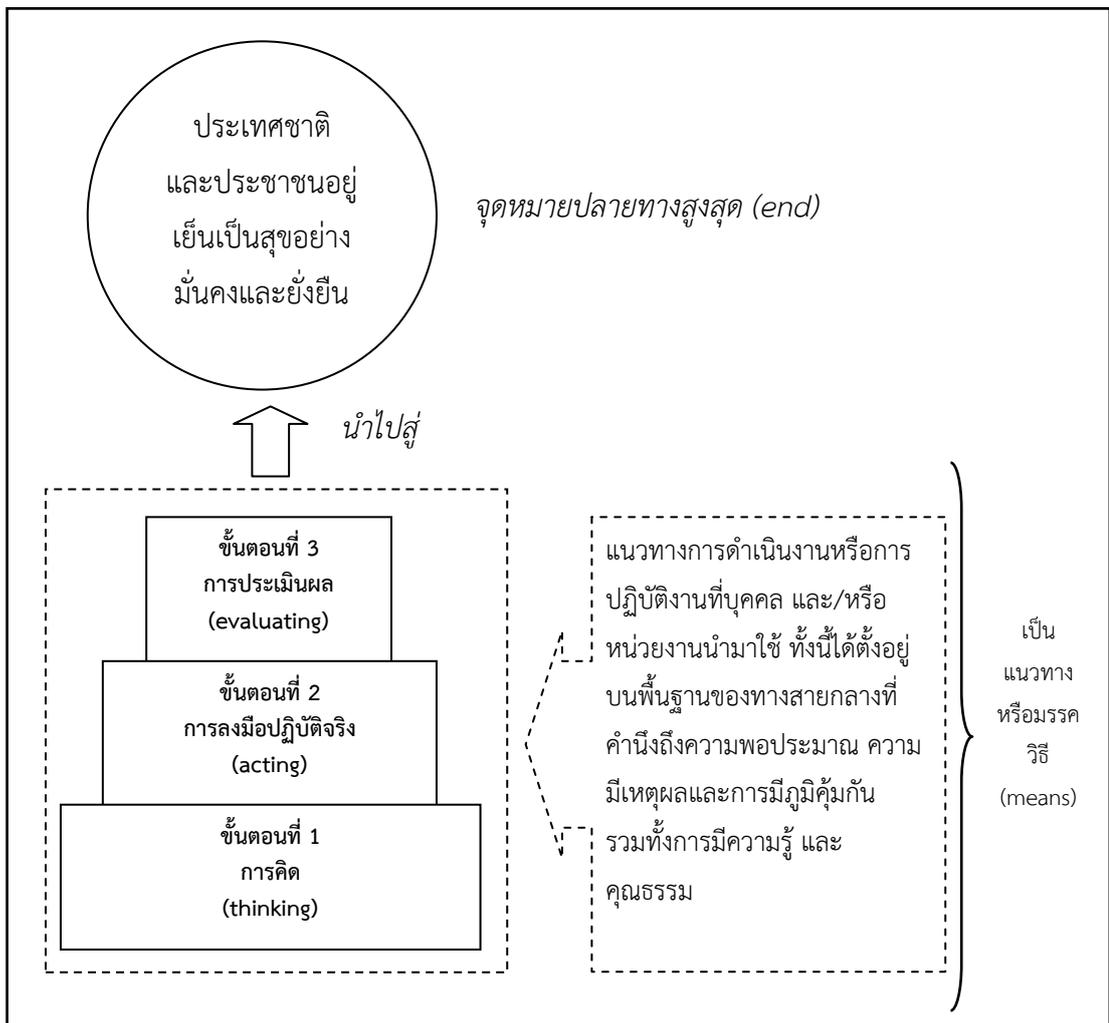
ใช้ความรู้อย่างรอบคอบ ใช้คุณธรรมในการวางแผนดำเนินชีวิต การตัดสินใจ และการกระทำ ส่วน
 ราชภานุโสภาท่านได้ อธิบายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่
 ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุดเอาเอง และ
 กลัวไปเองทั้งนั้น ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึงพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ
 ด้วยกัน ได้แก่ (ประเวศ วะสี, 2550: 4-6)

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากิน
 ได้ เช่น การเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหา
 ต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับ
 สิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะ
 มั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากพองสบู่แตก ไม่มีคนตก
 งาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำ
 การประมง และการท่องเที่ยว
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขู่วาบ เดี่ยวจนเดี๋ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกิน
 ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชาชนยุคทองไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิต
 เสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจ
 เรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ หรือ
 เศรษฐกิจศีลธรรม นอกจากนี้อำพน กิตติอำพน (2550: 15) ได้อธิบาย ความพอเพียง ไว้ว่า ความ
 พอประมาณที่มีเหตุผลและระบบภูมิคุ้มกัน ถ้าวันนี้เรามาวិเคราะห์ในครอบครัวของเรา ก็คงจะต้องลง
 มาดูว่า ความพอประมาณในครอบครัวของเรานั้นคืออะไร พระองค์ท่านได้ทรงงานไว้มาก และใน
 ตัวอย่างหนึ่ง ที่พระองค์ทรงได้ทรงเน้นก็คือ การให้เกษตรกรทำบัญชีฟาร์มในครัวเรือนของตน ซึ่ง
 ชี้ให้เห็นถึงแนวทางขั้นพื้นฐานของความพอประมาณของเกษตรกร คือให้พิจารณาถึงรายได้ และ
 รายจ่ายว่าเป็นอย่างไร ควรจะให้อยู่ในระดับไหน ควรจะหารายได้อย่างไร ซึ่งบางครั้งการลดรายจ่าย
 ก็จะมาเปลี่ยนเป็นรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เวลาเราคิดต้นทุนต่าง ๆ เราก็จะ

คิด Cost หรือต้นทุน และจะคิดถึงผลกำไรหรือรายได้ (Income) เพราะฉะนั้นความพอประมาณ ก็คือความสมดุลนั่นเอง ส่วนจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปรียานุช พิบูลสรารุช (2554 : 11) ได้อธิบายไว้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่เป็นสากล ทันสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบันในการปฏิบัติตนในทุกมิติชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนาเพื่อสังคมส่วนร่วมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้เกษม วัฒนชัยและจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2555 : 5-6) ซึ่งศาสตราจารย์ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ท่านได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ หลักคิด เพื่อจะให้เรารับมือกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในพระบรมราโชวาทที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนคือ “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น สร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีและอุปกรณ์ที่ประหยัด ถูกต้องตามหลักวิชา...” ชัดเส้นใต้ คำว่า ประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชา “...เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง จึงค่อยสร้างความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป...”

ส่วนของความหมายการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่บุคคล และ/หรือ หน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคง และยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้ ยังถือว่าการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางหรือมรรควิธี (means) ที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยแนวทาง หรือมรรควิธีดังกล่าวนี้ประกอบด้วยหลายขั้นตอน เช่น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคิด (thinking) การลงมือปฏิบัติงานจริง (acting) และการประเมินผล (evaluating) ทั้งนี้ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันรวมตลอดถึงการใช้ความรู้และคุณธรรมในการปฏิบัติงานด้วย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 46-47) ดังภาพที่ 2.2 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 ภาพรวมความหมายของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และถือว่าเป็นแนวทางหรือมรรควิธี ที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนซึ่งนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด

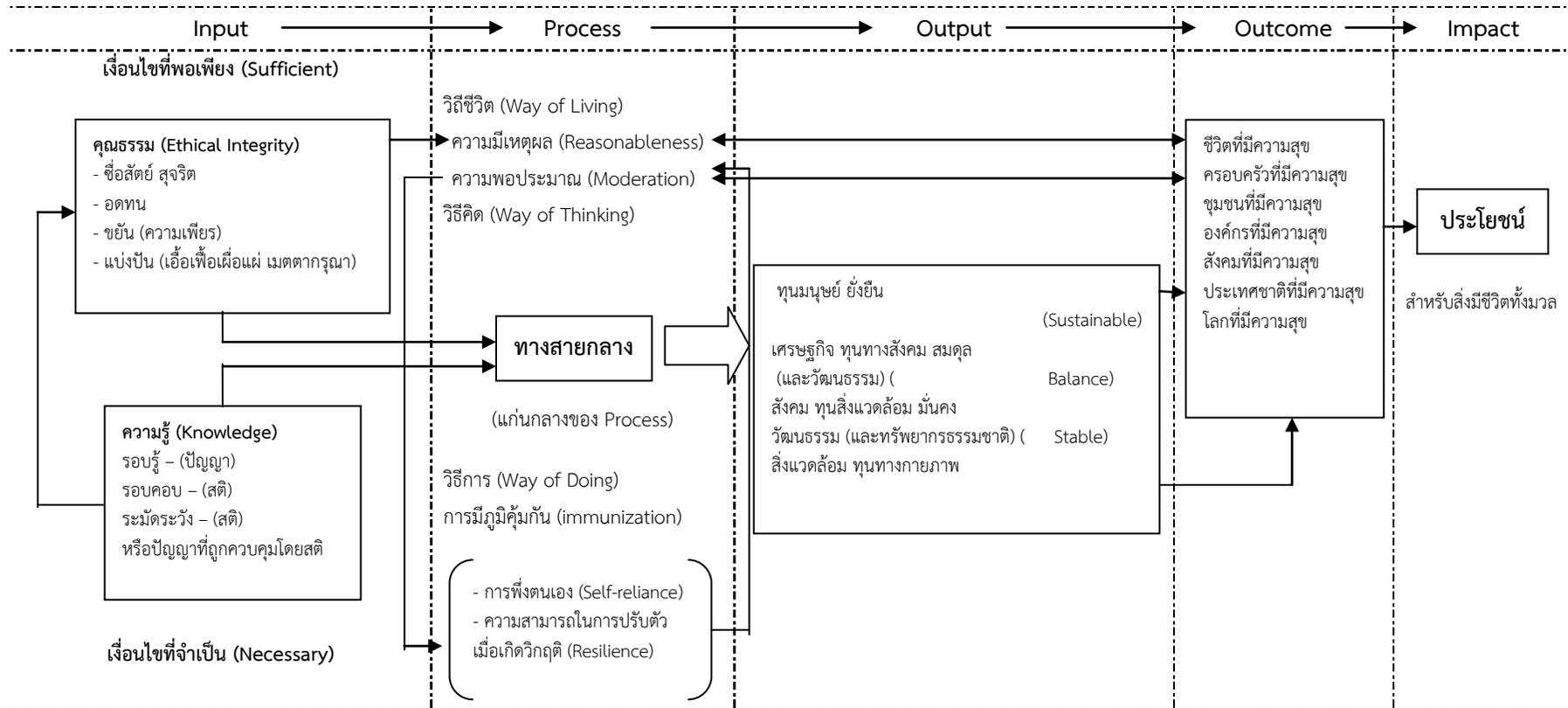
ที่มา: วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 47)

ทั้งนี้การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างแยกออกจากกันไม่ออก เห็นได้จาก หนึ่ง เกี่ยวข้องกับชุมชนทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคมโลก เป็นต้น สอง มุ่งพัฒนาหรือส่งเสริมชุมชนหรือประชาชนในชุมชนให้เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา สาม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน สี่ ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชน ชุมชนอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่น ห้า เน้นเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน

หก เน้นเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้มีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ เจ็ด เน้นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรผสมผสาน กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มกองทุนชุมชน แปด ดำเนินการในรูปของเครือข่ายชุมชนทุกระดับอย่างเป็นระบบ โดยประสานงานและร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การบริหารจัดการ และข้อมูลข่าวสาร เก้า ให้ความสำคัญกับการผสมผสานหรือบูรณาการความเข้มแข็งของชุมชนพร้อมทุกด้าน ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรม สิบ เป็นการบริหารจัดการของชุมชนหรือประชาชนในชุมชนเอง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 48)

อภิชัย พันธเสน (2555 : 8-9) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยความเพียร ความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือ เผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติที่เอื้อต่อการผลิต และการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะต้องได้รับ การบำรุงรักษา รวมทั้งการฟื้นฟูเพื่อความยั่งยืนต่อไปในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ในอนาคต ทุนทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรจะมีเพิ่มพูนมากขึ้นหรืออย่างน้อยก็ไม่ควรจะมีน้อยไปกว่าเดิม สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้มนุษย์แต่ละคนจะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากจนเกินไป ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน หรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้น เป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นของการพัฒนา ทั้งนี้คำจำกัดความดังกล่าวแสดงในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงระบบ (Systemic Analysis) ดังนี้

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
(A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

ภาพที่ 2.3 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ที่มา: อภิชาติ พันธเสนและคณะ (2555: 9)

ส่วนคุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดา โดยการทำความดี สร้างความรู้ความสามารถ การพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อส่วนรวมและไม่ต้องเร่งรีบมาก เพื่อจะได้ดูแลตนเองได้ ไม่ใช่จะต้องคิดอะไรให้ยิ่งใหญ่เอาไปชมคนอื่น ไปเอาประโยชน์จากคนอื่น การคิดทำอะไรที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น อาจจะทีละเล็กละน้อยแต่ทำไปเรื่อย ๆ น่าจะดีกว่าการคิดอะไรแบบก้าวกระโดด จะเป็นภัย อาจจะฟูฟ่า ตื่นเต้น แต่มักจะทำให้เกิดความเสียสมดุล เกิดความแตกร้าง เช่นคนกลุ่มหนึ่งประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มีความเหนือคนหรือประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เลยใช้ความเหนือกว่ากับคนหรือประเทศที่ด้อยกว่า ก่อให้เกิดความตึงเครียด เป็นปฏิปักษ์ ซึ่งในที่สุดก็ย้อนกลับมาทำลายผู้ที่มีกำลังมากที่ไปเอาเปรียบเขา แต่การย้อน กลับมาอาจจะใช้เวลาหลายสิบปีหรือบางทีถึงร้อยปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 43) นอกจากนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังสามารถสรุปไว้หมายถึง การดำรงชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบัน ไม่ประมาทไม่สุดโต่ง เดินบนทางสายกลางของชีวิตตามหลักธรรมพุทธศาสนา ลดความอยากได้อย่างมีที่ไม้สำคัญในชีวิตออกไป มุ่งมั่นพัฒนาอาชีพของตนเองบนศักยภาพของตัวเอง และรู้จักการพึ่งตนเอง (อรรถาธิ อรรถโน นาโถ = ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน) ทั้งนี้ความพอเพียงเฉพาะตนเองมิได้หมายเอาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา แต่ให้หมายรวมถึงพอเพียงที่ตนเองแล้วให้เผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะเป็นความพอเพียงที่แท้จริง (ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2555: 18)

สรุปตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การครองชีวิตให้อยู่บนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ให้รู้ เข้าใจ เข้าถึงตัวเอง วิถีชีวิตของตนเอง รากเหง้าสังคม วัฒนธรรมของตนเอง รู้จักพึ่งตนเองเป็นลำดับแรก รู้จักเผื่อแผ่คนอื่นถ้ามีมากเกินไป และปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้ดำรงอยู่อย่างไม่เบียดเบียนคนอื่นนั่นเอง ให้รู้จักคำว่า “พอดี” ทุกครั้งที่คิด ทำ เท่านั้น ก็เข้าถึงความเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว

2.1.3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักอยู่ 5 ส่วนดังนี้ (ลีลาภรณ์ บัวสาย, 2549: 10-11)

1. กรอบแนวคิด ที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อม กับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ทั้งนี้ในคำนิยามด้านความพอประมาณ (Moderation) ยังหมายถึง ความพอดี (Dynamic Optimum) ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 5 ประการ คือ (วรเดช จันทรศร, 2554: 17-18)

1. ด้านจิตใจ คือ เริ่มต้นจากตนเองที่ต้องตั้งสติ มีปัญญา มีจิตสำนึกที่ดี มีเมตตา เอื้ออาทร มีความเข้าใจและประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้
2. ด้านสังคม คือการสร้างความพอดีในทุกระดับของสังคม โดยเริ่มจากครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักฝึกนิกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง
3. ด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องอยู่อย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่หุงหยา ฟุ่มเฟือย
4. ด้านเทคโนโลยี คือ ควรเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของประเทศและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเรา

5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

นอกจากนี้ยังมีนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประการ ดังนี้ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2545: 4-96, วรเดช จันทรร, 2554: 19-20, เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, 2554: ออนไลน์, ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2555: 37)

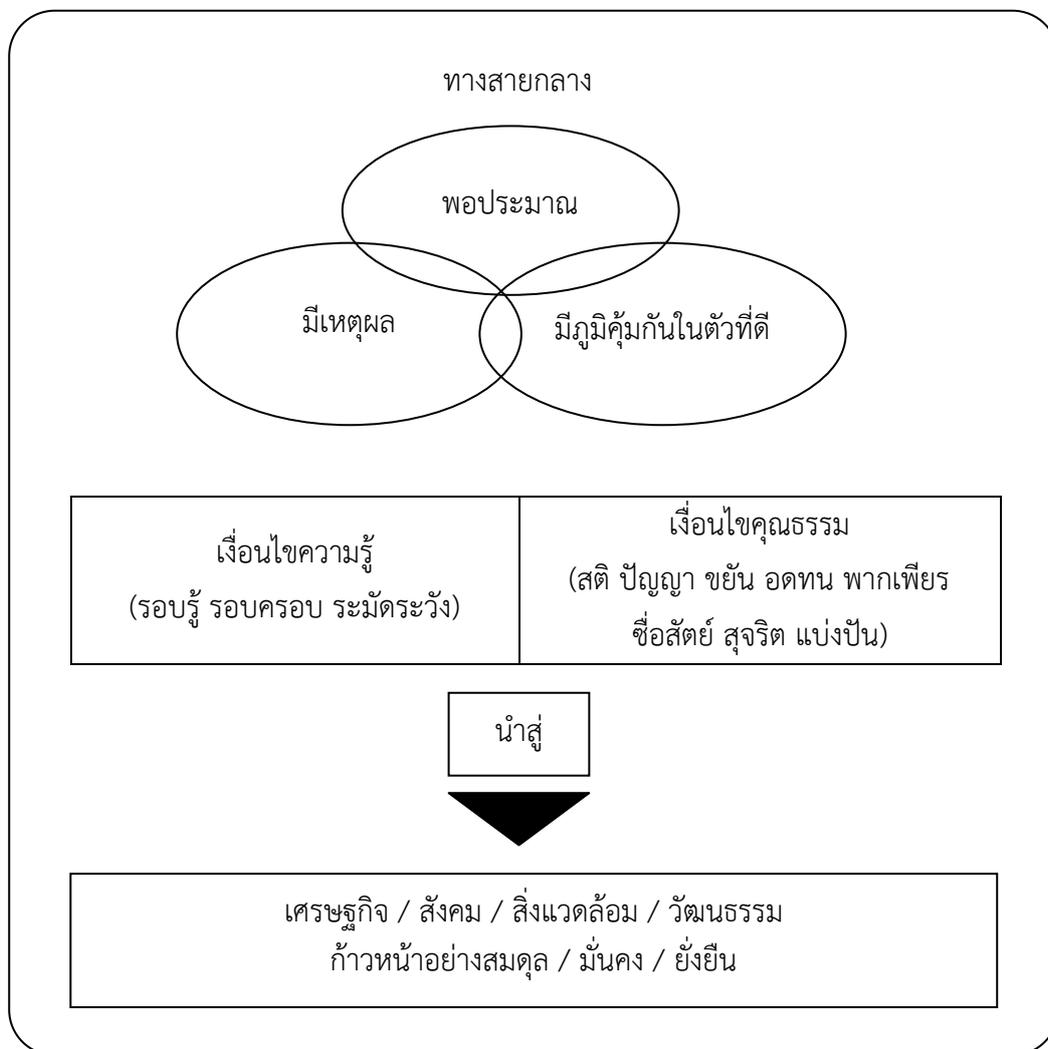
ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดจะเป็นกำไรของเกษตรกร เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ เป็นต้น

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน โดยกลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เป็นต้น เมื่อองค์กรชาวบ้านได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนจะได้รับการดูแลให้มียาได้เพิ่มขึ้น รวมถึงได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่รวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

บทสรุปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม มีอยู่เพียง 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ หลักคิดในการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ส่วนที่ 2 คือ คุณลักษณะ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วนที่ 3 ประกอบด้วย 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ

สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุข รมเย็น ครอบครัว ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน จึงสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

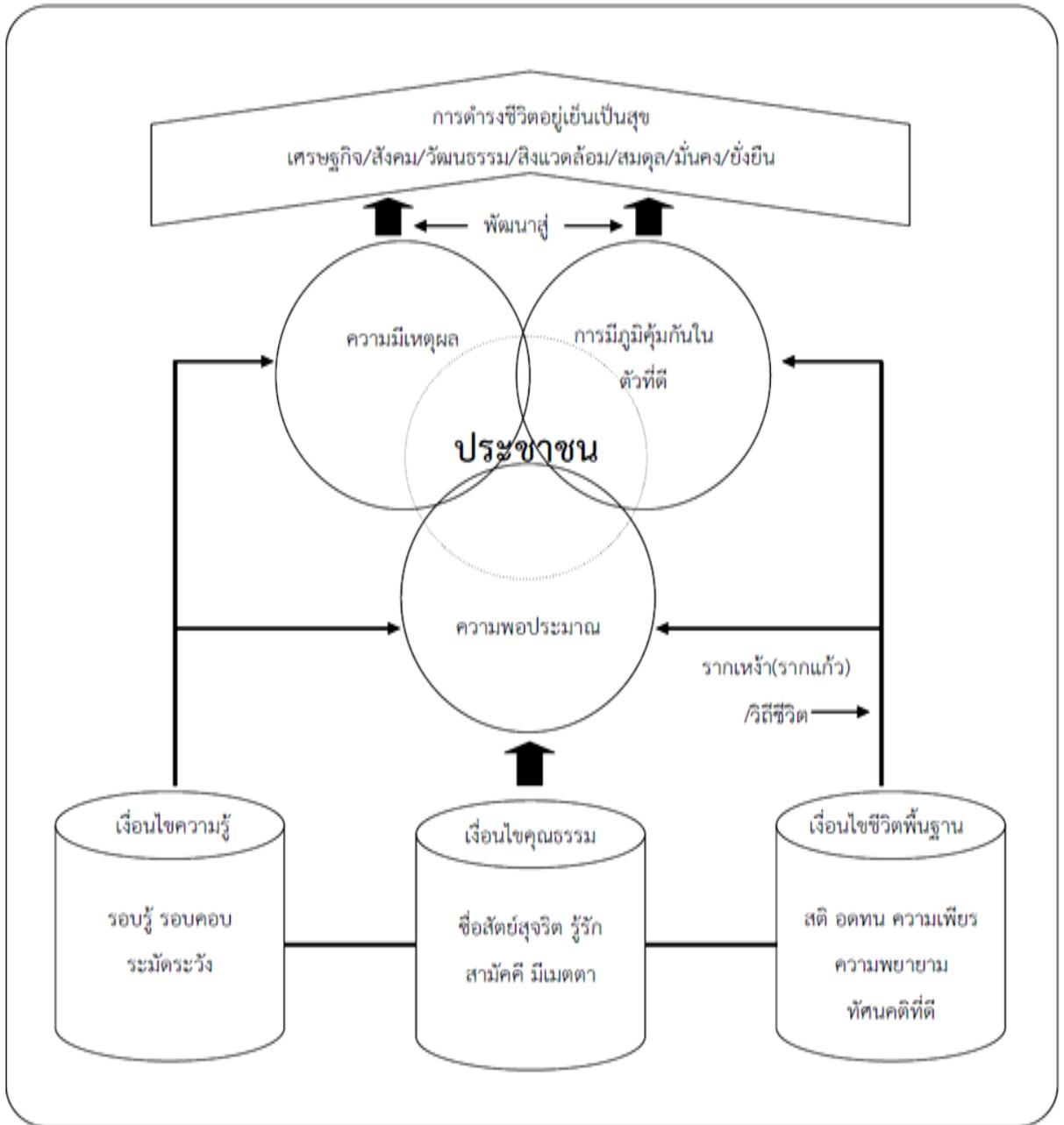

ภาพที่ 2.4 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2550: 8)

นอกจากนี้ ภูสิทธ์ ชันติกุล (2555: 38-39) ได้สรุปไว้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายอยู่ที่ “คน” เมื่อคนได้ครองชีวิตด้วยหลักปรัชญานี้แล้วย่อมส่งผลดีต่อ ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติด้วย นอกจากนี้การนำไปใช้ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าหลัก ปรัชญามีอยู่ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน 2 เงื่อนไข หลัก ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม 1 เงื่อนไขเสริม ได้แก่เงื่อนไขชีวิต (ความอดทน ความเพียร ความ

พยายาม การออม ทักษะที่ดี การ บริหารจัดการการใช้ชีวิต อย่างสมดุล) เพื่อพัฒนาสู่ การดำรงชีวิต อยู่เย็นเป็นสุข สร้างความสมดุล ยั่งยืน และมั่นคงให้กับ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของ ชาติดต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสรุปใหม่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.5 การดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ภูสิทธิ์ ชันติกุล (2555: 39)

ดังนั้นองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไป ในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 13-16, 2551: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญ เพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

- เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

- เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

- เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิต โดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

เมื่อกกล่าวโดยสรุปดังมีใจความสำคัญในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 4 ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่หนึ่งเป็นหลักคิดของการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง เป็นไปตามวัฒนธรรมไทย ประเพณีที่ดีงามของสังคม ยึดมั่นคำสอนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง”

- ส่วนที่สองเป็นคุณลักษณะ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

- ส่วนที่สามเรียกว่า 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม หรืออาจปรับเป็น 3 เงื่อนไขได้เช่นกันคือ ความรู้ คุณธรรม และชีวิตพื้นฐาน

- ส่วนที่สี่เป็นผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุขร่มเย็น ครอบครัว ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

2.2.1 เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551: 65-69) ได้เรียบเรียงจากปาฐกถาพิเศษโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ที่ได้บรรยายในการฝึกอบรมวิทยากรตัวคูณเศรษฐกิจพอเพียง ณ ห้องราชา 1 โรงแรมปรีณซ์พลาซ่า มหานคร เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550 ไว้ว่า “เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มี 3 เงื่อนไข เงื่อนไขแรก ได้แก่

- เงื่อนไขหลักวิชา โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขอให้สังเกตว่าต้องอาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ทั้งชั้นวางแผนและชั้นดำเนินการด้วย การนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้นี้ก็ต้องอาศัยการเรียนรู้ หรือดังที่เรียกว่า Learning Society สังคมความรู้ สังคมของการเรียนรู้ หรือเศรษฐกิจฐานความรู้ ตรงนี้คือพื้นฐานที่สำคัญ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้เอื้อให้สร้างสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ การนำหลักวิชาการต่าง ๆ มาใช้และต้องใช้ด้วยความระมัดระวังด้วยอย่าไปเชื่อตำราเพียงเล่มเดียวและรีบทำตามอย่างนั้นถือว่าไม่รอบคอบไม่ระมัดระวังในการนำหลักวิชามาใช้

- เงื่อนไขคุณธรรม การสร้างคุณธรรมโดยกลไก ดังนี้

- 1) การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว
- 2) การศึกษาอบรมในโรงเรียน
- 3) การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา
- 4) การฝึกจิต-ข่มจิตของตนเอง

โดยบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชนที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน

- เงื่อนไขการดำเนินชีวิต ให้มีความรอบรู้ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบเกิดขึ้นมาก็ไม่มีประโยชน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมาะสมสำหรับผู้ขี้เกียจ เกียจคร้านไม่ได้วัน ๆ รอแต่จะเล่นห่วย เพื่อจะรวยเร็ว ไม่ได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่า ต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติ และปัญญา ส่วนเรื่องการจัดการความรู้ในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในระดับข้อมูล ข่าวสารหรือสารสนเทศ ความรู้ และปัญญา ทั้งในการจัดการ

ความรู้ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยสรุปแล้วสามารถใช้ 3 เงื่อนไข คือเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา ความรู้ การดำเนินชีวิต เป็นเงื่อนไขในการจัดการความรู้นี้ได้

ส่วนหลักการที่สำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหนึ่งที่ควรศึกษามีอยู่ 8 ประการ ดังนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 63-68)

ประการที่ 1 ความพอประมาณ หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภค โดยยึดถือทางสายกลาง ความพอเพียง ความพอดี และไม่ฟุ้งเฟ้อในเวลาเดียวกัน ก็ก้าวให้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ยกตัวอย่างความพอประมาณในระดับบุคคล เช่น เน้นการผลิต การบริโภค และการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพเสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด สำหรับความประมาณในระดับชุมชน เช่น เน้นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่ส่งเสริมให้ชุมชนและเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เป็นต้น เมื่อพิจารณาความพอประมาณแล้วมักจะแบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประการที่ 2 ความมีเหตุผล หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบครอบ

ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการเตรียมความพร้อม รู้เท่าทันต่อผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

ประการที่ 4 การพึ่งตนเอง หมายถึง ประชาชนและชุมชนสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่นจนเกินความจำเป็น ตัวอย่างการพึ่งตนเองในระดับบุคคล เช่น ประชาชนในชุมชนมีการพึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีเพื่อตนเอง เป็นต้น สำหรับการพึ่งตนเองในระดับชุมชน เช่น แต่ละชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ มีเกียรติและมีความภาคภูมิใจว่ายืนได้ด้วยขาของตนเอง สามารถจัดแบ่งเป็นการพึ่งตนเองได้แก่ ด้านจิตใจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ

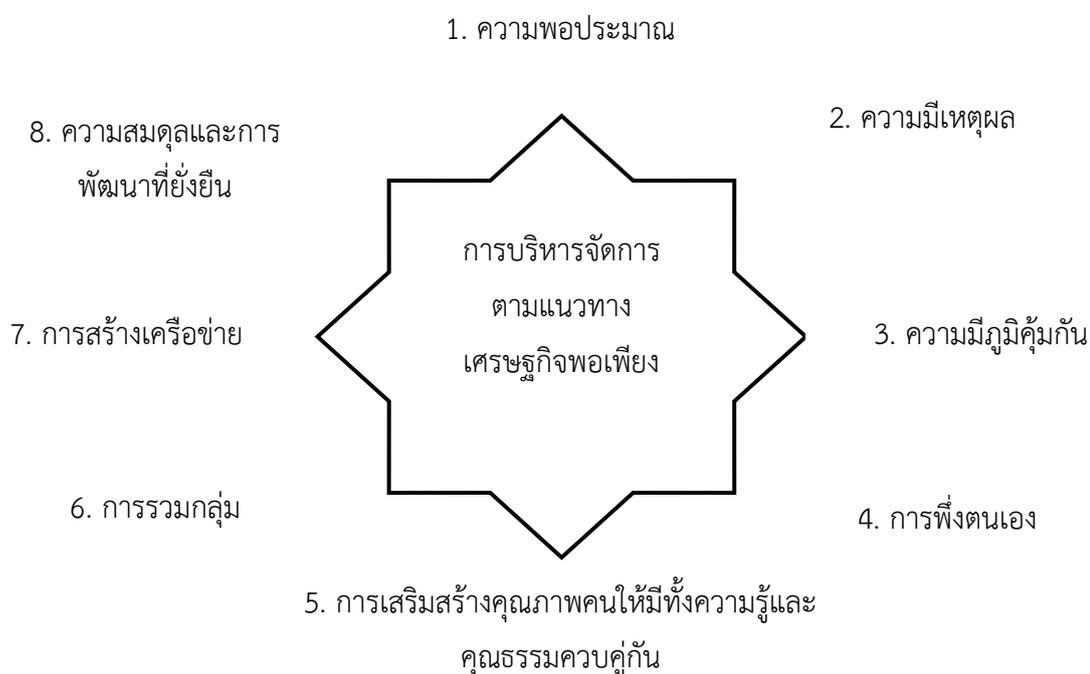
ประการที่ 5 การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน หมายถึง การเสริมสร้างคุณภาพของคนหรือประชาชนทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ด้านวัตถุ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีความรู้ มีวิชาการ มีความรอบรู้ มีความรอบคอบและมีความระมัดระวัง ส่วนด้านจิตใจ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีคุณธรรม คือ คิดและทำคุณงามความดีเป็นประจำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมให้ละความชั่วและทำความดี ไม่เบียดเบียน มีความรับผิดชอบ มีความ

ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความอดทน มีความรอบคอบ มีความประหยัด มีความเมตตา มีความเอื้ออาทร และมีความสามัคคี เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชุมชนไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ประการที่ 6 การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม โดยประชาชนหรือองค์กรในชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เมื่อประชาชนหรือองค์กรในชุมชนได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว ประชาชนในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน

ประการที่ 7 การสร้างเครือข่าย หมายถึง ประชาชนและชุมชนร่วมมือกันสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ การบริหารจัดการ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา ทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนที่ยึดการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด โดยการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ควรมีความเชื่อมโยงกันของชุมชนทุกระดับ นับแต่ระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคมโลก

ประการที่ 8 ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนยึดถือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์ และกระแสท้องถิ่นนิยม มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคมให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่ดีงาม ดังภาพหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 8 ประการ ดังนี้

ภาพที่ 2.6 หลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 8 ประการ
ที่มา: วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 68)

ทั้งนี้การวิเคราะห์ของสมศักดิ์ ลาดี จากผลการศึกษาดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี กล่าวถึงการดำรงชีวิตในระดับที่อยู่รอดพออยู่ พอกิน และอยู่ดีนั้นบุคคลจำเป็นต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (อภิชัย พันธเสน, 2550: 243-244)

1. รู้จักพึ่งตนเอง
2. ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักคิด รู้จักระบบ
4. มีความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย
5. มีความสามัคคี มีการแสวงหาความร่วมมือ มีการรวมกลุ่มและมีความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย
6. มีการศึกษาข้อมูล ข้อความรู้ และนำมาปฏิบัติงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
7. รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล
8. รู้จักพัฒนาตนเองขึ้นตามลำดับ

9. สามารถนำความรู้ หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขสำคัญที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ประการ คือ เงื่อนไขหลักวิชา ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความรอบ คอบ และความระมัดระวัง เงื่อนไขคุณธรรม ที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต ความมีศีลธรรม จรรยาบรรณ การฝึกขบใจตนเอง และเงื่อนไขการดำเนินชีวิต ที่เกี่ยวกับความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้คุณสมบัติที่จะสามารถให้การดำรงชีวิตของตนเองอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ควรรู้จักพึ่งตนเอง อดทน ขยัน เรียนรู้ตลอดเวลา รู้จักคิดอย่างมีระบบ รวมถึงต้องการพัฒนาอย่างมีลำดับ

2.2.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 11-30) ได้อธิบายการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับและกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ระดับ *หมายเหตุบุคคลและครอบครัว ชุมชน ประเทศ ส่วนระดับกลุ่ม หมายเหตุ เกษตรกร นักธุรกิจ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูและอาจารย์*

1. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว

เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นการประพฤตินิยมชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิดพิจารณาอย่างรอบครอบ ก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอเหมาะพอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้จนสามารถทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

2. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วยบุคคลและครอบครัวต่าง ๆ ที่ใฝ่หาความก้าวหน้าบนพื้นฐานของปรัชญาแห่งความพอเพียง คือมีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตจนสามารถพึ่งตนเองได้บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุข

ของคนส่วนรวม และก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต อดกลั้นต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

3. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

แผนการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจาก การวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียรเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิตพร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคมหลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้าใจและรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานการณ์ความเป็นจริงของคนในประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

4. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกร

เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยสรุปคือแนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต *ขั้นตอนที่ 1* เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัวที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศ เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงตนเอง/ครอบครัวได้ ส่วน *ขั้นตอนที่ 2* การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก และ *ขั้นตอนที่ 3* ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการความรู้

เทคโนโลยีจากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิ ต่าง ๆ มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต (ปรียานุช พิบูลสรารุจ, 2549: 6)

5. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักธุรกิจ

นักธุรกิจพอเพียงจะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น จึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสาร อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจในแต่ละครั้งเพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือมีความซื่อสัตย์ สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษหรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียรอดทนในการพัฒนาธุรกิจไม่ให้ความบกพร่องและก้าวหน้าไปอย่างต่อเนือง โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและในขณะเดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและระบบนิเวศในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจโดยการรักษาสสมดุลในการแข่งขัน ผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผลตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทคู่ค้า ผู้ถือหุ้น สังคมวงกว้าง และสิ่งแวดล้อม

6. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจในกลุ่มนักการเมือง

นักการเมืองที่มีหลักคิด และหลักปฏิบัติบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นตัวอย่างของผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรม จริยธรรมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำ ความผิดแม้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากการกระทำของผู้นำส่งผลกระทบต่อชุมชน/สังคม และในขณะเดียวกันนักการเมืองในทุกกระดับจะต้องรู้จักสังคม ชุมชน ที่แต่ละคนเป็นผู้แทนอย่างถ่องแท้มีความเข้าใจระบบการปกครองและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม รอบรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยมุ่งที่จะดำเนินวิถีทางการเมืองเพื่อให้ท้องถิ่น/ประเทศชาติ มีความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลในทุก ๆ ด้าน และคนในท้องถิ่น/ประเทศชาติ อยู่อย่างพอเพียงสมครสมานสามัคคีปรองดองกัน การกำหนดนโยบาย การออกกฎหมายและข้อบัญญัติต่าง ๆ ต้องยึดมั่นอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง โดยบำรุงรักษาสิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้ว เช่น ค่านิยม องค์กรความรู้ สิ่งแวดล้อม ที่ดีให้คงอยู่ พร้อมทั้งปรับปรุง/แก้ไข/ยกเลิก ส่วนที่ ไม่ดีที่เป็นเหตุให้เกิดความไม่สมดุล ไม่พอเพียงในสังคม ให้กลับมาสู่แนวทางปฏิบัติที่มุ่งสู่ความสมดุลและสนับสนุนให้เกิดสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมแต่ยังขาดอยู่ เช่น ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี การพัฒนาฝีมืออาชีพต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างสมดุลกับศักยภาพและ

ระดับการพัฒนาของท้องถิ่น/ประเทศชาติ เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของคน/ชุมชน ในทุกระดับ

7. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเริ่มต้นสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก่อนโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นผู้ให้บริการแก่สังคม และร่วมเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างสมดุล มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ และหมั่นเสริมสร้างความรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเตรียมนโยบาย แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นการพัฒนาที่สร้างความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ โดยมุ่งให้ประชาชน/ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและสามารถเป็นที่พึ่งของสังคม/ประเทศชาติได้ในที่สุด เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ควรสั่งการหรือชี้นำประชาชน/ชุมชนมากเกินไป แต่ควรสนับสนุนให้ประชาชน/ชุมชนสามารถช่วยตนเอง กำหนดทิศทางการพัฒนาหรือแผนงาน กิจกรรมที่ยืนอยู่บนขาตนเองพึ่งพาตนเองได้ แล้วให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาช่วยสนับสนุนให้แผนงาน กิจกรรมนี้เป็นจริงขึ้นมาตามหลักการพัฒนา “ ช่วยเหลือประชาชน/ชุมชนเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้”

8. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มครูและอาจารย์

ครูและอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด ปณิธานอบรม และทำตนให้เป็นอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ให้เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ผ่านการบูรณาการในสาระเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ตลอดจนสอดแทรกในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคน ในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างสมดุลและเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้จนเห็นว่าเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติที่จะเสริมสร้างในสังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน และคนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกัน แล้วฝึกปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์และหมั่นเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะ

ได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เนื่องจากความรู้และความมีเหตุมีผลมีความสำคัญยิ่ง ครูและอาจารย์จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องนี้ แต่อย่าลืมว่าต้องเป็นความรู้ที่รอบครอบระมัดระวัง และเหมาะสมกับแต่ละภูมิสังคมด้วย

เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2549 ณ โรงแรมปรีนซ์ พาเลซ มหานาค โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้ปาฐกถาเรื่อง “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน ในลักษณะบูรณาการ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 57-58) ซึ่งสรุปประเด็นที่สำคัญไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะให้ผลคือ เกิดความสมดุล พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้ง 4 ด้าน คือ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อสรุปของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือแนวคิดทางสายกลาง องค์ประกอบ 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการ นำไปสู่ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ประโยชน์ที่ได้รับนี้มหาศาล ประการแรก จะทำให้ชีวิต ธุรกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินรุดหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน ประการที่ 2 มีระบบภูมิคุ้มกันอย่างดี พร้อมรับผลกระทบทั้ง 4 ประการจากความเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอก และประการที่ 3 สามารถปรับสมดุลได้เสมอทั้งในยามปกติและยามเผชิญวิกฤติ บางที่เราก็คงเผชิญวิกฤติ แต่เมื่อเผชิญวิกฤติแล้วเราก็สามารถปรับสมดุลได้ นอกจากนี้แล้ว การที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับชุมชนนี้จะต้องรวมทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับบุคคลคือทำให้ทุกคนในชุมชนเห็นประโยชน์จริง ๆ ในระดับตัวเขาและครอบครัวเขา ส่วนตัวอย่างของการนำปรัชญา นี้ไปใช้ในชุมชนต่าง ๆ มีมาก ทั้งกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การผลิตเอง และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีทั้งการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ภาคธุรกิจเอกชนในชุมชนก็สามารถนำปรัชญาฯ ไปใช้ได้ สุดท้ายการบรรยาย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้พระราชดำรัสถวายพระพรต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไน ซึ่งเป็นผู้แทนของประมุขและผู้แทนพระองค์ 25 ประเทศ ในวโรกาสถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เมื่อค่ำวันที่ 13 มิถุนายน 2549 มีใจความว่า “ฝ่าพระบาท ทรงอยู่เคียงข้างพสกนิกรของพระองค์ และทรงร่วมทุกข์ ร่วมสุข กับประชาชนชาวไทยตลอดมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่การทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเรียบง่ายของการเป็นพ่อผู้มีแต่ความรักและเสียสละเพื่อลูก” นี่เป็นผลสรุปที่สำคัญที่สุดว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับพสกนิกรเสมอมา”

ทั้งนี้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังมีแสดงในระดับการประยุกต์ 3 ระดับ ที่น่าสนใจดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2540: 2-4 อ้างถึงใน สุวัฒน์ ดวงแสนพุด, 2550: 26-27)

1. ระดับจิตสำนึก จะต้องมีความตระหนักในการใช้ชีวิตอย่างพอดีและรู้สึกรู้สีกพอเพียงโดยยึดมั่นหลัก 3 ประการ ได้แก่

- ใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง
- คิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันและกันในการดำเนินกิจกรรมชุมชน
- การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ลดกิเลสและความต้องการของตนเอง

2. ระดับปฏิบัติ จะต้องปฏิบัติใน 4 ด้าน ได้แก่

- ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อนโดยเฉพาะปัจจัยสี่ในการ

ดำรงชีวิต

- อยู่ได้อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง
- อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร การแจกจ่ายและการแบ่งปันก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่มี

ความอดทนต่อความเห็นแก่ตัว

- อยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้

คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ

3. ระดับปฏิเวธ ผลที่ได้จากการปฏิบัติจะเกิดความพึงพอใจใน 3 ระดับ ได้แก่

- ความพึงพอใจในระดับครอบครัว
- ความพอเพียงในระดับชุมชน รวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม
- ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา

ร่วมกันระหว่างชุมชน และพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ภุสทิษฐ์ ชันติกุล (2555: 74) ได้สรุปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างสั้น ๆ ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นไปตามพื้นฐาน อาชีพ ลักษณะของแต่ละบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรนั้นทำให้การประยุกต์ใช้แตกต่างกันไป โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ให้รู้จริง นำไปประยุกต์ใช้แล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นวิถีการดำเนินชีวิต เป็นวัฒนธรรม ภายใต้งานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม การดำเนินชีวิต ทั้งนี้การประยุกต์ใช้สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ดังนี้

- 1) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล
- 2) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว
- 3) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน ท้องถิ่น
- 4) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศ

เมื่อยึดตามอาชีพสามารถประยุกต์ใช้ในหลายกลุ่มอาชีพ เช่นเดียวกัน ได้แก่

- 5) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพนักเรียน นักศึกษา
- 6) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพเกษตรกร
- 7) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพนักธุรกิจ
- 8) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพครู อาจารย์
- 9) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพนักการเมือง

นอกจากนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสถานประกอบการหรือสถาบันต่าง ๆ อีกมากมาย ได้แก่

- 10) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสถานประกอบการต่าง ๆ
- 11) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสถานบันการศึกษา หน่วยงาน กรม กอง
ภาครัฐต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงนั้นสามารถเกิดผลที่ดีเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น เกิดความรู้สึกผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รู้จักการออม มีวิถีชีวิตที่มีสุข รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมจนทำให้เกิดการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเกื้อกูลและเกิดความยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องเป็นไปตามพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะการดำรงชีวิต อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน บริบททางสังคม ที่ตนเองอาศัยอยู่ และดำรงชีพอยู่ตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน อย่างชัดเจน อยู่ได้อย่างพอดี พอกิน พอมี พอใช้ และพอเพียงนั่นเอง

2.2.3 การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนและการประกอบอาชีพ

การประยุกต์การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดเป็นประเภทของกิจกรรมหรือการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 4 กลุ่ม ในทุกชุมชนดังนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 91-95)

1. กิจกรรมหรือการบริหารจัดการพึ่งตนเองเป็นหลัก หมายถึง การจัดการหรือการดำเนินงานของประชาชนในชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง โดยชุมชนอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่น เช่น กิจกรรมที่เสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ กิจกรรมที่ประชาชนและชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่าย ชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ มีเกียรติและมีความภาคภูมิใจว่ายืนได้ด้วยขาของตนเอง
2. กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ในภาคการเกษตรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

3. กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชน เป็นกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของประชาชนในชุมชน เช่น กิจกรรมที่รวมกลุ่มกันละลดเล็กลายมุข กิจกรรมที่ร่วมกันต่อต้านยาเสพติด การร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนจัดงานภายในวัด การจัดตั้งร้านค้าที่เป็นของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

4. กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกของชุมชน ส่งเสริมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน มุ่งปลูกฝังจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกรักชุมชนให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังประชาชนในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าคำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างโปร่งใสที่ควบคุมตรวจสอบได้และสุจริตกิจกรรมการพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับชุมชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ได้จัดแบ่งตามระดับของชุมชนในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 ระดับดังต่อไปนี้

1. ระดับบุคคลและครอบครัว การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการการพื้นฐานของครอบครัว เช่น สำหรับเกษตรกรมีการขายเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกระทำดังต่อไปนี้

- ยึดความประหยัด
- ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต
- ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพ

แบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต

- ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก
- ปฏิบัติตนในแนวทางที่ศีลละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

2. ระดับชุมชนและหน่วยงาน เป็นการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า โดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่าย เริ่มต้นจากพอเพียงขั้นพื้นฐานในระดับครอบครัวหรือหน่วยงานเป็นเบื้องต้นแล้วรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถ

3. ระดับชาติหรือประเทศ เป็นการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัท

ขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสบการณ์ เน้นการแบ่งปัน และช่วยเหลือกัน

ดังนั้นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมของชีวิตประจำวันมีทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชนและหน่วยงาน ระดับชาติหรือประเทศ จึงสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกคน ทุกระดับ ทุกหน่วยงาน

2.2.4 เศรษฐกิจพอเพียงสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน

เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2549 ณ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ปาฐกถาเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงนำสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 67-70) ซึ่งสรุปประเด็น เศรษฐกิจพอเพียง...คำสอนของพ่อ ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากจน ไม่ใช่ต้องมารัดเข็มขัด ตระหนี่ถี่เหนียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสอนให้รำรวย และต้องรักษาความรำรวยให้อยู่กับเราด้วย รำรวยแล้วต้องยั่งยืน ไม่ใช่รวยแล้วแตก รวยแล้วล้ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานคำหลัก 3 คำ คือการพัฒนาประเทศหรือการบริหารองค์กร **คำแรกให้ใช้ “เหตุผล”** เป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากิเลส ตัณหาเป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากระแสเป็นตัวนำ หลายครั้งตลาดเฮลโลไป เราก็กะลอลตาม ไม่เชื่อลองปล่อยข่าวอะไรไปในตลาดหุ้น รับรองเลยว่าหุ้นเคลื่อนไหวทันที เราไม่ได้ใช้เหตุผลในการเลือกทางของเราเลย วิถีชีวิตของไทยอยู่ที่ต่างประเทศ เราไปเรียนที่อเมริกา เราพบวิถีชีวิตของชาวอเมริกัน (American way of life) ผมอยากจะถามท่านทั้งหลายที่เป็นคนไทยมาจากภูมิภาคต่าง ๆ ถามว่า วิถีชีวิตของคนไทย (Thai way of life) มีไหมเราไม่เคยมีเลย เราก็กทำตามไป เพราะฉะนั้นเราต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะเลือกหนทางว่าประเทศไทยจะเอาอะไร จะเดินไปทางไหน ไม่ใช่จะเหมือนกับคนทั้งโลกแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน อันนี้คือเหตุผล **คำที่ 2 ทำอะไรแต่ “พอประมาณ”** คำว่า พอประมาณ ทุกคนไปนึกถึงต้องประหยัด กระทบกระทบ รัดเข็มขัด ไม่ใช่ คำว่าพอประมาณของพระองค์ท่าน คือ จะทำอะไรต้องตรวจสอบศักยภาพของเราเสียก่อน ประเทศของเรานั้นจุดแข็งอยู่ที่ไหน ฐานของเราอยู่ตรงไหน เราก็นัดอย่างไร พอประมาณของเราอยู่ตรงนี้ ตัวอย่างที่สะท้อนได้อย่างดี คือ เราเป็นที่ 1 ของโลกได้ไหม บางคนบอกว่าได้ มวยเป็นแชมป์โลกตลอดเวลา พุดได้ไหมว่าคนไทยเก่งมวยที่สุดในโลก แต่ต้องมีเงื่อนไขตามท้ายคือ พอประมาณของเรา ต้องถามด้วยว่ารุ่นไหน แบนตั้มเวทลงมา ความพอประมาณศักยภาพของเราอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่เฮฟวีเวท ทั้งที่คนที่น้ำหนักกับไมค์ ไทสัน เราก็กมีแต่ส่งไปก็เห็นจะต้องส่งป้อมเตี๊ยมตามไปด้วย เพราะว่าเกินศักยภาพของเรา ฉันทัดก็ฉันทัน การพัฒนาอะไรก็ตาม ต้องดูตรงนี้ก่อนว่าจุดแข็งของเราอยู่ตรงไหน... **ส่วนคำที่ 3 มี “ภูมิคุ้มกัน”** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า ทำอะไรนั้นให้มีภูมิคุ้มกันอยู่ตลอดเวลาได้ไหม พຽนี้ມີอะไรเกิดขึ้นผมไม่รู้ ตื่นเช้า

ขึ้นมาไปปั้มน้ำมัน ราคาหมุนไปทุกวัน แล้วเราวางแผนได้หรือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับต่อไปจะวางแผนได้หรือวางแผนเกือบไม่ได้แล้ว เพราะว่าเหตุการณ์เปลี่ยนเกือบทุก 24 ชั่วโมงแล้วไม่ได้เปลี่ยนที่เรา เพราะฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่า ภูมิคุ้มกันที่พระองค์ท่านรับสั่งจะต้องมีตลอดเวลา แม้กระทั่งระดับปัจเจกบุคคลอย่างพวกเรา พຽຽນนี้เราจะเจ็บป่วยหรือเปล่านั้นไม่รู้ พຽຽນนี้รถเราจะไปชนอะไร แล้วมีประกันไหม เรามีเงินออมเพียงพอไหม เราวางแผนไปข้างหน้าอย่างไร เพื่อไม่ให้มีการเสี่ยงจนกระทั่งเป็นอันตราย บริษัทก็ต้องมีการบริหารความเสี่ยง (Risk management) ฉะนั้นได้กัฉนั้นใน ระดับประเทศก็เหมือนกัน...

ดังนั้นเมื่อเราจะประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความสุขที่ยั่งยืนนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักความมีเหตุผล หลักความพอประมาณ และหลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเป็นสำคัญที่สุด

2.2.5 แนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้อธิบายแนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 1) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 2) การพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัว กลุ่ม และระดับประเทศ 4) การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม นอกจากนี้ สศช. ได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติบางประการในระดับบุคคล/ครอบครัว/ชุมชน และระดับภาคเอกชนไว้ดังตารางต่อไปนี้ (นฤมล นิราทร และคณะ, 2550 : 34-36)

แนวคิดพื้นฐาน	ระดับครอบครัว/ชุมชน	ระดับธุรกิจ
ทางสายกลาง	- ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เน้นการพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก	- ไม่ดำเนินการลงทุนจนเกินตัว พึ่งพาเงินออมของตนเองให้มาก - มีการผลิตที่เหมาะสม โดยเลือกประเภท วิธีการและขนาดการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น แล้วจึงขยายการผลิตอย่างเป็นลำดับขั้นต่อไป - ใช้วัตถุดิบและบุคลากรในท้องถิ่น
ความสมดุล	- ความสมดุลระหว่างรายได้ รายจ่าย ส่งเสริมให้มีการออม - ความสมดุลระหว่างการทุ่มเทให้กับกิจการงาน เมื่อเปรียบเทียบกับความอยู่ดีกินดี ความสงบสุข และความอบอุ่นของครอบครัว - ความสมดุลระหว่างวัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในชีวิต กับความสงบสุขและ	- ความสมดุลในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็ด้านการผลิต การบริหารจัดการ ต้องมีความสมดุล โดยมีหลักปฏิบัติ ดังนี้ * มีความสมดุลในการะบวนการผลิตทุกขั้นตอน คือ ดำเนินการผลิตไปพร้อมกับนำปัจจัยทุกด้านที่เกี่ยวข้องเข้ามาพิจารณาโดยไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป * เลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

	ความพึงพอใจของสมาชิกในครอบครัว	* มีการจัดการเรื่องทุนอย่างเหมาะสมโดยสร้างความสมดุลระหว่างสัดส่วนหนี้ต่อทุน ที่คำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ การหารายได้และสภาพคล่องของธุรกิจ โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนหมุนเวียน
ความพอเพียง	- ไมโลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น - รู้จักประมาณ รู้จักพอ - ไม่นับสนุนหรือยึดติดกระแส วัตถุนิยม บริโภคนิยม	- เน้นเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยมุ่งแสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม โดยเฉพาะการคำนึงถึงความสามารถในการใช้หนี้
ภูมิคุ้มกันและก้าวทันโลก	- ประหยัด สร้างนิสัยการออม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต - เตรียมพร้อมรับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น พัฒนาความรู้และทักษะในการเลี้ยงชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทัน เมื่อสิ่งแวดล้อมภายนอกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว - เสริมสร้างความเข้มแข็งของจิต ส่งเสริมการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันมีความยืดหยุ่น	- ดำเนินธุรกิจด้วยความรอบคอบมีการเตรียมความพร้อมและปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่มาจากภายนอก และสามารถก้าวทันโลกโดยยึดหลัก: * การบริหารจัดการที่ดี คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เช่น การจัดทำบัญชีที่ได้มาตรฐาน * มีเงินทุนสำรองสำหรับการหมุนเวียนของธุรกิจ * มีการบริหารความเสี่ยง ทั้งวัตถุดิบแหล่งเงินทุน และการตลาด มีการทำประกันภัยเพื่อลดความเสี่ยง * สร้างเครือข่ายธุรกิจ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง แลกเปลี่ยนข้อมูล ลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่ทำร่วมกันได้ * ใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้สามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด * ปรับตัว สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
การเสริมสร้างจิตใจคน	- รักษาศีลธรรมตามหลักศาสนา - รับผิดชอบ มีความเพียร - มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริตต่อครอบครัว ชุมชน - พึงพอใจที่จะพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง	- รับผิดชอบต่อลูกค้าและสังคมเพื่อดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยคืนกำไรให้แก่สังคม - แสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม - มีการผลิตที่ได้คุณภาพ มาตรฐาน คำนึงถึงผู้บริโภคและสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 2.1 แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

ที่มา: นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 34)

นอกจากนี้ นฤมล นิราทร และคณะ (2550 : 93-97) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างน่าสนใจว่า กระบวนการทัศน์กระแสหลักมุ่งความมั่งคั่ง-ร่ำรวยทางวัตถุกระบวนการ

ทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงจะมุ่ง “ความพอดี” ในทุกบริบทความสัมพันธ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเชื่อว่าความพอดีจะนำมาซึ่งความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา กระบวนทัศน์นี้ต้องขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกภาคทางการให้เชื่อมโยงเข้ากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นเศรษฐกิจทางเลือกนอกกระแสหลัก ซึ่งมีระดับเป้าหมายและแนวคิดที่ใช้ในการขับเคลื่อนในหลายมิติ ได้แก่

1. เพื่อขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นช่องทางเลือกสำหรับกลุ่มคนในเศรษฐกิจนอกภาคทางการที่ต้องการมีกิจกรรมเศรษฐกิจที่เป็นทางเลือก อันแตกต่างจากกรอบคิดและรูปแบบของธุรกิจกระแสหลัก โดย ศ.ดร.ชาติชาย ฌ เชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เห็นว่าเศรษฐกิจนอกภาคทางการควรได้รับการขับเคลื่อนอย่างอิสระในตัวของมันเอง มากกว่าภายใต้กรอบของกระบวนทัศน์รัฐหรือกระแสหลัก

2. เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นช่องทางการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มคนยากจน และคนชายขอบของการพัฒนากระแสหลักซึ่งจำนวนมากอยู่ในเศรษฐกิจนอกภาคทางการ ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม และมีความมั่นคง อาจดูเหมือนไม่แตกต่างกับเป้าหมายของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกภาคทางการในกระบวนทัศน์กระแสหลัก ในความเป็นจริงความแตกต่างอย่างสำคัญของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกภาคทางการ คือ กระบวนทัศน์มุ่งการพัฒนาที่มีมนุษย์เป็นตัวตั้งหรือเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มิใช่การขับเคลื่อนที่มีเศรษฐกิจ (มั่งคั่ง) เป็นตัวตั้งหรือศูนย์กลางดังเช่นการพัฒนากระแสหลัก แล้วจึงกระจายความเจริญและความมั่งคั่ง ความยุติธรรม ตามยุทธศาสตร์ที่กล่าวมา หากแต่กระบวนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาเปลี่ยนแปลงคุณภาพของวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคม โดยมีมนุษย์เป็นเป้าหมายสำคัญ และอาศัยการจัดการเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่ง ซึ่งบูรณาการเข้ากับเครื่องมืออื่น ๆ ในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา การเมือง ฯลฯ มิใช่การพัฒนาที่มุ่งความมั่งคั่งเติบโต และความสุขทางวัตถุตามกระบวนทัศน์กระแสหลัก นอกจากนี้ 3 สิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุขเรียงจากมากไปน้อย คือ การมีครอบครัวอบอุ่นรักใคร่ (ร้อยละ 89.51) การมีปัจจัยสี่ที่พอเพียงไม่ขัดสน (ร้อยละ 87.57) และการไม่มีหนี้สิน (ร้อยละ 64.66) ในทางตรงกันข้ามผลจากการสอบถามของประชาชนในเขตดินแดง พบว่าความสุขมาจากการมีฐานะร่ำรวย (ร้อยละ 9.71) และการมีความเป็นอยู่ที่หรูหราสะดวกสบาย (ร้อยละ 2.14) เท่านั้น

3. เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจนอกภาคทางการแบบอภิวัดถิ่นท้องถิ่น (Localization) ซึ่งการเชื่อมโยงเศรษฐกิจนอกภาคทางการและเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีเป้าหมายของการขับเคลื่อนทั้งระดับจุลภาค คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะคนยากจน คนชายขอบที่ยังขาดคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็มีจุดมุ่งหมายในระดับมหภาค คือ ผนึกกิจกรรมของเศรษฐกิจนอกภาคทางการและแนวคิดเศรษฐกิจ

พอเพียงให้เป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการพึ่งพิงเศรษฐกิจกระแสหลัก ประเด็นที่ควรระบุไว้ให้ชัดเจน อีกประเด็นหนึ่ง คือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกภาคทางการในกระบวนทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มิได้มุ่งการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกภาคทางการอย่างปฏิเสธระบบทุนนิยม หรือต่อต้านระบบทุนนิยม หรือโลกาภิวัตน์แบบชั่วคราวซ้ำ เนื่องจากยังยอมรับการสะสมทุนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าและความเจริญเติบโตของผู้ประกอบอาชีพ หากเพียงให้เป็นระบบทุนนิยมที่เริ่มต้นในระดับท้องถิ่น และกำกับด้วยหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (หลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้ และมีคุณธรรม-จริยธรรม ความสมดุล) ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ไปพร้อมกับความสำคัญของปัจจัยอื่นที่กิจกรรมของมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในเศรษฐกิจนอกภาคทางการ จึงมิใช่การเลือกเอาสิ่งที่เป็นชั่วคราวซ้ำ เหมือนการเลือกกระหว่างทุนนิยมหรือสังคมนิยมดังเช่นในอดีต หากเป็นการแสวงหาความพอดีของระบบทุนในบริบทใหม่ที่มีความยุติธรรมสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งมีใช่เฉพาะสังคมนมนุษย์ หากรวมทั้งความพอประมาณหรือความยุติธรรมต่อสรรพชีวิตในระบบนิเวศด้วย

นอกจากนี้ปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) ความคุ้นเคย ความเข้าใจและความเชื่อของผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอกภาคทางการต่อเศรษฐกิจพอเพียง 2) “ทุน” ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอกภาคทางการ ซึ่งอาจเป็นทุนเงิน ทุนความรู้ ทุนสังคม 3) ความรู้สึกเชิงบวกต่ออาชีพ 4) การมีกลไกสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการสนับสนุนทุนเงิน และหรือให้ความรู้ วิธีคิด 5) วิถีชีวิตแบบเมือง (นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 97-101)

ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ชุมชนเมืองที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจนอกภาคทางการนั้นต้องอาศัยปัจจัยในหลากหลายมิติมาช่วยกันประสานขับเคลื่อนจึงจะประสบผลสำเร็จได้ เช่น การมีแหล่งทุนให้กู้ยืมที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้กู้ การให้ความรู้ วิชาการในอาชีพ การมีกลไกมาช่วยสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการสร้างความรู้สึกเชิงบวกให้กับประชาชนในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องประสานกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

นอกจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเมืองยังพบว่า มีข้อค้นพบเบื้องต้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในมิติของการประยุกต์ใช้มีสาระสำคัญดังนี้ (อภิชัย พันธเสน, 2550: 151-152)

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสงวน/อนุรักษ์เพื่อการใช้อย่างยั่งยืนยาวนาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทางจิตวิญญาณ ความมีสำนึกและคุณธรรมในการดำรงชีวิต
2. การแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีในการผลิต/การเกษตร การปรับแก้สภาพทางกายภาพของพื้นดิน โดยการปรับเปลี่ยนสภาพเดิมที่มีปัญหา อาทิ ดินเค็ม ดินดาด ดิน

เปรี้ยว หรือดินที่มีน้ำขัง มีสภาพเป็นกรดให้เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูก การสร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ

3. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) และกระบวนการให้เหตุผลต่อวิธีการผลิต การริเริ่มการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรับรู้และบริโภคข่าวสาร (Information Processing) ซึ่งจัดได้ว่าเกี่ยวข้องกับสาขาจิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology)

4. องค์ความรู้เชิงประยุกต์ในสาขาพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มีการศึกษาในประเด็น “การกระจายความเสี่ยง” หรือ “การบริหารความเสี่ยงต่ำ” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ใช้กรอบแนวคิดจากราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววันที่ 4 ธ.ค. 2540 ที่ว่า “ถ้าหากว่าเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดเหมาะสม อาจจะไม่หุรห่าแต่จะไม่ล้ม หรือถ้าล้ม ถ้ามีอันตรายก็ไม่เสี่ยงมาก”

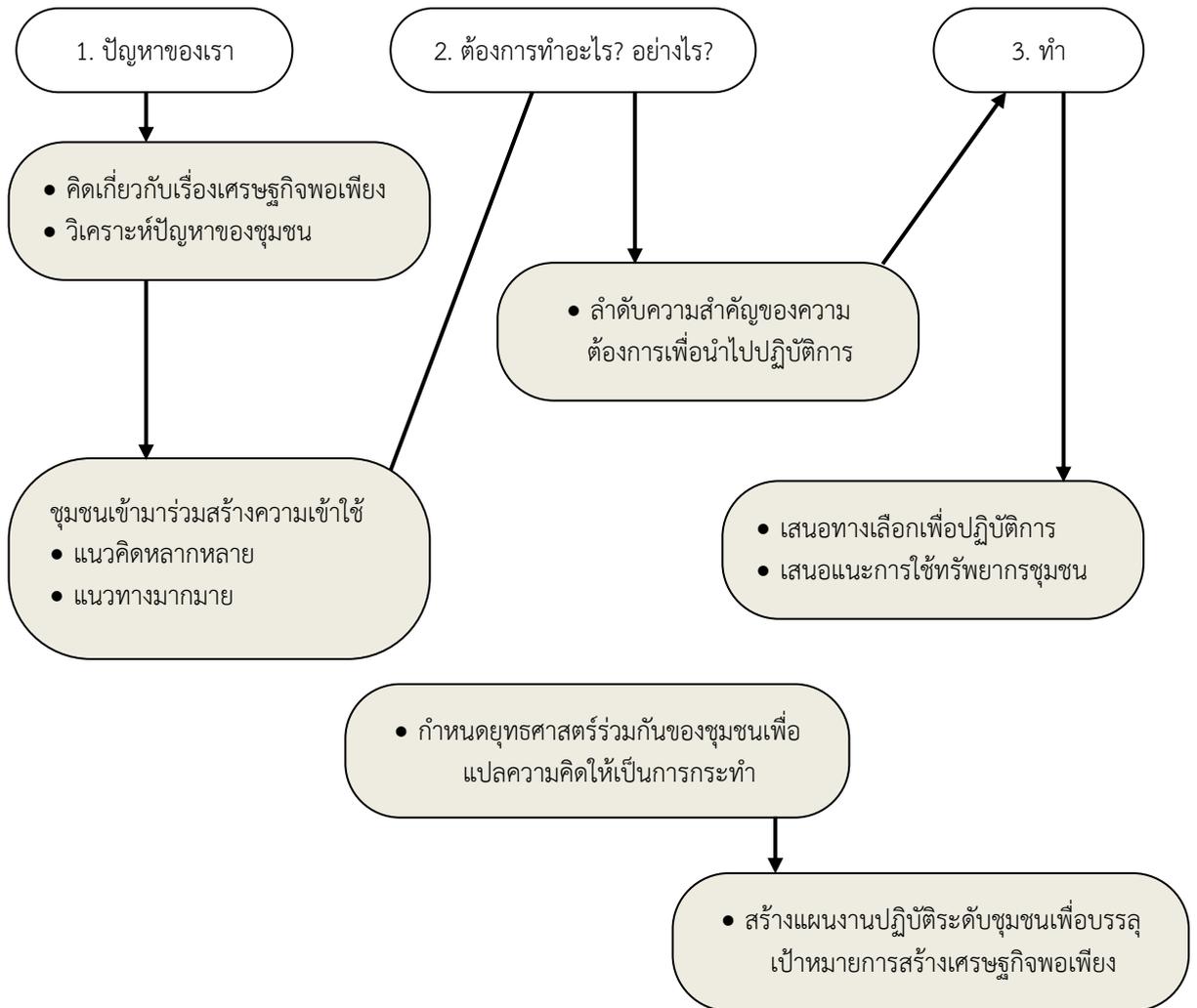
5. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานในระดับองค์กร อาทิ สถานศึกษา สถานสงเคราะห์ มีการประยุกต์ หลักการพึ่งตนเองด้านอาหาร และการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตการเกษตรที่เป็นส่วนเกิน

6. องค์ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นสุดท้ายน่าสนใจมากเพราะเป็นแนวทางหนึ่งในการการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสู่การประยุกต์ใช้ต่อชุมชน ท้องถิ่นให้ตรงจุด ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งจะต้องร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนเพื่อเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหที่ตรงจุดของชุมชนได้ แนวทางนี้เรียกอีกอย่างว่า TALR (ย่อมาจาก Transformation Action Learning Research) โดยให้ความสำคัญต่อการสร้างความรู้ ควบคู่กับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการโดยชุมชน ด้วยเป้าหมายการเสริมพลังวัฒนธรรมชุมชน ด้วยกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอนที่ตั้งอยู่บนฐานคิดทางทฤษฎีดังนี้ (อภิชัย พันธเสน, 2550: 157-158)

- ปัญหาเศรษฐกิจสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นจึงต้องแก้ไขโดยชุมชน
- แผนงานหลักของการวิจัยการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือการตระหนักชัดถึงพลังของเศรษฐกิจพอเพียง และอาจหมายถึงการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของชุมชนโดยชุมชนเอง
- หนึ่งในจุดมุ่งหมายของการวิจัยคือปลูกสำนึกชุมชน (Collective Consciousness) เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิถีเศรษฐกิจพอเพียงหรือสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยเศรษฐกิจสองระบบ
- กลุ่มเป้าหมายหลักคือ สมาชิกที่ทำการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

- การวิจัยโดยชุมชนมีพลังกระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นตัวและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองในการดำรงชีวิต
- การวิจัยตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการความนึกคิด ความไม่ใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

ภาพที่ 2.7 การวางแผนการวิจัยเพื่อปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน
ที่มา: อภิชัย พันธเสน (2550: 158)

ดังนั้นการที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่ชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริงจะต้องเกิดขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยจากสถาบัน ด้วยเพื่อความยั่งยืนของนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนสำคัญต้องใช้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในหลักระเบิดจากข้างใน หลักการมีส่วนร่วม เป็นต้น อย่างไรก็ตามจำเป็น

อย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องทำงานร่วมกับชุมชนให้สอดคล้องประสานด้วยประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันจึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนได้ผลดีที่สุด

2.2.6 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมเมือง

ผู้วิจัยขอหยิบยกลักษณะการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในสังคมเมือง และการทำงานตามคำอธิบายของนฤมล นิราทร และคณะ (2550 : 76-78) ไว้อย่างละเอียดในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ว่า การประยุกต์ใช้เกี่ยวข้องกับมิติด้านเศรษฐกิจที่ต้องก้าวข้ามความขัดสนและจะต้องมีวิธีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานด้วย ดังคำพูดที่ว่า “ถ้าไม่มีงานก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้” และ “ถ้าไม่โลภ ก็จะไม่มีความทุกข์ ไม่จำเป็นที่จะต้องมียีนมากมายเพื่อที่จะมีความสุข” ทั้งนี้วิธีการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ลดรายจ่าย ได้แก่

- ลด ละ เลิกการเที่ยวบาร์ เชน และการเที่ยวกลางคืนทุกรูปแบบ งดของฟุ่มเฟือยในชีวิตและการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย

- สอนให้ลูกตั้งใจเรียน เพื่อที่ผลการเรียนที่ดีจะทำให้ได้ทุนการศึกษาที่โรงเรียน ซึ่งเป็นทุนเรียนดีแต่ยากจน โดยการที่ลูกได้ทุนการศึกษานั้นนอกจากจะช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังนิสัยการรักเรียนแต่ลูกได้เพื่อเขาจะได้มีอนาคตที่ดี

- ลดการใช้เงินในจำนวนมาก เช่น เลิกซื้อของเข้าบ้านครั้งละมาก ๆ เกินความจำเป็นเนื่องจากเงินจะจมไปกับสินค้านั้น อีกทั้งของที่ซื้อเก็บเอาไว้ เมื่อเวลาผ่านไปคุณภาพของนั้นก็เสื่อมลง เช่น น้ำมันพืชจะเหม็นหืน สบู่ไม่หอม เป็นต้น

2. เพิ่มรายได้ ได้แก่ ประกอบอาชีพเสริม คือ การเก็บขยะในช่วงกลางคืน

3. วางแผนในการใช้จ่าย ทำให้สามารถคำนวณหรือประเมินรายจ่ายของแต่ละเดือนได้

- รู้ว่าของใช้ในบ้านแต่ละอย่างจะสามารถใช้ได้ยาวนานแค่ไหน เช่น ใช้สบู่สัปดาห์ละก้อน น้ำมันเดือนละขวด สามารถคิดวิเคราะห์เปรียบเทียบสินค้าแต่ละชนิด ทั้งที่ขายในห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์สโตร์ หรือที่ตลาดนัด จนสรุปได้ว่า ซื้อยี่ห้อไหน และซื้อที่ไหนถึงจะคุ้มกว่ากัน เช่น การซื้อของที่ตลาดนัดคุ้มกว่าการไปห้างสรรพสินค้า เนื่องจากไม่ต้องเสียค่ารถ และไม่จำเป็นต้องไปสูบบุหรี่ที่ก่อให้เกิดความอยากได้สิ่งอื่น ๆ เวลาเดินห้างสรรพสินค้า

- เปรียบเทียบระหว่างการทำกับข้าวกินเองกับการซื้ออาหารถุงซึ่งจะมีการคำนวณว่าแบบไหนจะประหยัดกว่ากัน เช่น ถ้ามีสมาชิกในครอบครัวไม่มากแค่สองสามมีภรรยา การทำกับข้าวจะไม่คุ้ม

- แจกแจงรายจ่ายเป็นหมวดหมู่ เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายทั่วไป และจัดการควบคุมค่าใช้จ่ายโดยมุ่งให้มีเงินเหลือเก็บในแต่ละเดือน

4. มีกลไกและวินัยในการออมเงิน

- เปิดบัญชีโดยใช้ชื่อลูก เพราะจะถอนยาก แต่จะได้บังคับตนเองฝากให้ลูกทุกเดือน
- แบ่งเงินรายได้ของแต่ละเดือนเป็นส่วน ๆ เช่น ครึ่งหนึ่งฝากธนาคาร อีกครึ่งหนึ่งเอาไว้ใช้จ่ายทั่วไป

5. พึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

- ยึดมั่นกับค่านิยมที่ว่า ความขยันและอดทนจะทำให้สามารถมีรายได้ของตนเองได้ และไม่ต้องหันไปพึ่งใคร ดังนั้นต้องอดทนกับการทำงานด้วยลำแข้งของตนเอง ทำงานให้พออยู่พอกิน และถ้าจำเป็นจริง ๆ ก็ไม่ออกไปกู้ใคร

- สอนให้ลูกให้พึ่งตนเองเสมอ เช่น หากลูกอยากได้ของเล่นให้ทัดเทียมกับเพื่อนที่โรงเรียน เช่น เกมสีกด ก็จะทำให้ลูกเก็บเงินค่าขนมวันละเล็กน้อยเพื่อซื้อของที่ลูกอยากได้ด้วยตนเอง และหากเงินยังไม่พอแม่ก็จะช่วยสมทบทุนเล็กน้อย

6. ดำเนินชีวิตตามอัตภาพแบบพอประมาณ

- ยับยั้งความคิดที่จะขยายกิจการ เนื่องจากเสียงมากขึ้น และต้องกู้หนี้ยืมสินผู้อื่น
- ไม่ซื้อเสื้อผ้าตามแฟชั่นหรือตามเพื่อน แต่แต่งกายจากสิ่งที่มีอยู่แล้วภายใต้วิถีคิดแบบ “ยังไว้ก่อน”

- ไม่คิดเปรียบเทียบชีวิตตนเองกับคนอื่น พอใจในสิ่งที่มี

7. ยึดหยุ่นกับการใช้ชีวิต

- ไม่กดดันลูกให้เรียนโรงเรียนดี หรือเรียนพิเศษ แต่ขอให้เขามีความสุขกับการเรียนก็พอ

- ให้ลูกเรียนโรงเรียนรัฐบาลและใกล้บ้านโดยไม่ต้องเป็นโรงเรียนดังก็ได้ เวลากลับมาจากโรงเรียนจะได้มาเจอกันเร็ว ๆ

8. รักษาแหล่งสนับสนุนทางสังคม สร้างเครือข่าย

- สร้างสัมพันธ์ภาพกับลูกค้า จนมีลูกค้าประจำที่รู้จักกัน เป็นกันเองและสนิทกัน
- บริการลูกค้าให้ดีที่สุดจนสนิทกันเหมือนคนใกล้ชิดในครอบครัวและเป็นลูกค้าประจำกัน

- สร้างเครือข่ายใหม่ ๆ สร้างความคุ้นเคยกับลูกค้าโดยต้องพูดดี ๆ มีอัธยาศัยดีกับลูกค้า

- มีน้องสาวช่วยเลี้ยงลูกเล็ก ๆ ไม่ต้องเสียเงินไปจ้างคนอื่นเลี้ยงและจะได้ทำงานหาเงินได้โดยไม่ต้องเป็นท่างลูก

ทั้งนี้ปัจจัยเอื้อให้การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นไปได้ ดังนี้

1. เงื่อนไขเบื้องต้นคือต้องพ้นจากความขัดสน และหาเลี้ยงตนเองได้ “จะพอเพียงไม่ได้ถ้าไม่มีงานทำ”
2. สมาชิกในครอบครัวควรมีวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (กลุ่มสนทนาในการวิจัยเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาในเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร)
3. การมีค่านิยมไม่เป็นหนี้ ไม่เป็น “ราชาเงินผ่อน”
4. มีสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐ เช่น โครงการ 30 บาท อันจะช่วยในแง่การลดรายจ่ายในการรักษาพยาบาลตนเองและครอบครัวได้

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การวางแผนการใช้จ่าย รู้จักการออม รู้จักพึ่งตนเองไม่เบียดเบียนคนอื่น ดำเนินชีวิตแบบพอประมาณ มีการยืดหยุ่นในการใช้ชีวิตและสร้างเครือข่ายใหม่ ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยใกล้ชิด สามารถเกื้อกูลกันและกันได้ประสพพบกับปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้าหากการประยุกต์มีความเป็นไปได้จะสำเร็จในชุมชนเมืองต้องมีพื้นฐานชีวิตให้หลุดจากความขัดสนก่อน และฝึกกระบวนการคิด และปฏิบัติตามวิถีแบบคนพอเพียงทั้งตน ครอบครัวและชุมชนไปพร้อมกันด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนเมือง

2.3.1 ความหมายของชุมชน

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ชุมชน, 2555: ออนไลน์) ส่วนแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2538: 14) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย เช่น ชุมชน หรือหมู่บ้านในชนบท เป็นต้น นอกจากนี้แนวคิดของ จินตนา สุจจันท์ (2549: 44) ที่กล่าวไว้ว่า คนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์กันและมีวัฒนธรรมเดียวกัน นั่นเอง มีลักษณะของความหมายใกล้เคียงกัน ส่วนราชฎอร่าวูโส คือ ประเวศ วะสี (2541: 32) ได้ให้ความหมายของความเป็นชุมชน ไว้ว่า การ

ที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกันนั้น ทั้งนี้ยัซันต์ วรรณะภูติ (2536: 23-25) ก็ได้ให้ความหมายของชุมชน ไว้ที่น่าสนใจว่า การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่างๆ

นอกจากนี้สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526: 6) ได้กล่าวถึงชุมชนที่หมายรวมถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐาน ส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ เช่นเดียวกับต้นแฮม ได้ให้ความหมายของชุมชน ไว้ว่า กลุ่มมนุษย์ กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนา อยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันและกัน และมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไปอย่างเดียวกันเช่นมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและแบบแห่งการพูด (ต้นแฮม, 2555: ออนไลน์) และมีทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของสมสมัย เอียดคง ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง ถิ่นฐานที่อยู่ ของกลุ่มคน ถิ่นฐานนี้มีพื้นที่อ้างอิงได้ และกลุ่มคน นี้มีการอยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อสื่อสาร ร่วมมือและพึ่งพา อาศัยกัน มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณและ ความผูกพันอยู่กับ พื้นที่แห่งนั้น อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน (สมสมัย เอียดคง, 2555: ออนไลน์) ส่วนเพคค์ ได้กล่าวต่างออกไปว่าชุมชนเป็นเพียง ปัจเจกชน ซึ่งเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของความซื่อสัตย์และเป็นผู้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างแน่นแฟ้น และมีความสัมพันธ์ร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่จะร่วมสุขร่วมทุกข์ และเกื้อกูล โดยมองว่าชุมชนที่ดีนั้น ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย หรือไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างง่าย ได้ให้ความหมายของชุมชน ไว้ว่า ๆ เพราะชุมชนนั้นจะต้องมีเป้าหมาย และการที่จะไปสู่เป้าหมายนั้นจะต้องหาหนทางด้วยการใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันด้วยความรักและสันติสุขเพื่อชุมชนนั้นจะสร้างความเป็นชุมชนได้อย่างสำเร็จ ความรู้สึกของสมาชิกในชุมชนนั้นรู้สึกว่าจะอบอุ่นและปลอดภัย (เพคค์, 2555 : ออนไลน์) ส่วนภูสิทธ์ ชันติกุล (2552: 16) ได้สรุปความหมายชุมชน ไว้ว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมตัวกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กัน มีแบบแผนแนวทางการปฏิบัติคล้ายคลึงกัน มีพื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจนแน่นอน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน รวมถึงมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่รุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

2.3.2 ลักษณะของชุมชน

ประเวศ วะสี (2541: 13) ได้สรุปลักษณะของชุมชน ไว้ว่า ชุมชนมีทั้งเป็นกลุ่มคนขนาดเล็ก ไม่กี่คนไปจนถึงกลุ่มคนขนาดใหญ่ หรือทั้งโลก และอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ในครอบครัว ในที่ทำงาน ในแวดวงวิชาการ ในหมู่สงฆ์ ชุมชนทางอากาศ เพราะใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกัน ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2545: 22-23)

1) การร่วมกันของกลุ่มคน (Group of People) ในรูปของกลุ่มสังคม (Social Group) กล่าวคือ สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Interaction) เอื้ออาทรต่อกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2) สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น โครงสร้างของประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ อัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพโยกย้ายถิ่น เป็นต้น

3) มีอาณาบริเวณ (Area) สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย หรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกและกลุ่มสังคม ส่วนขนาดของชุมชนอาจมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในกลุ่มสังคมและขนาดของอาณาบริเวณเป็นสำคัญ เช่น เผ่าชน ครอบครัวยุคใหม่ บ้าน (Neighborhood) หมู่บ้าน ตำบล ไปจนถึงประเทศและโลก

4) มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน

5) สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) คือมีการติดต่อสัมพันธ์กันมีความสนใจทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์แบบพบปะกันโดยตรง (Face to Face) ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ชีวิตในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ หรือแบบตัวใครตัวมัน

6) สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

7) สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน

8) สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน

นอกจากนี้ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 9-12) ได้อธิบายลักษณะของชุมชนตามประเภทของชุมชนซึ่งจะทำให้เข้าใจลักษณะของชุมชนลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง (Administration Unit) แบ่งออกเป็น 6 ชุมชน โดยพิจารณาจากการปกครองของไทยตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.

2457 ได้แก่

- ชุมชนหมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านหลายบ้านในท้องที่เดียวกัน อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 5 บ้านหรือยึดเอาที่จำนวนคนประมาณ 200 คน สามารถจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้
- ชุมชนเขตสุขาภิบาล ต้องคำนึงถึงเนื้อที่ของเขตควรมีขนาดประมาณ 1-4 ตารางกิโลเมตร มีร้านค้าอย่างน้อย 10 ห้อง ประชาชนในเขตมีอย่างน้อย 1,500 คน สามารถจัดตั้งเป็นเขตสุขาภิบาลได้
- ชุมชนเขตเทศบาลตำบล ชุมชนเขตสุขาภิบาลที่มีความเจริญ มีความหนาแน่นยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลโดยมีการจัดสาธารณูปโภคมากขึ้นและการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น และลักษณะจะเป็นชุมชนใหญ่และมักจะอยู่ในเขตอำเภอ
- ชุมชนเขตเทศบาลเมือง ชุมชนที่มีราษฎรในท้องที่ตั้งตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป ซึ่งชุมชนเขตเทศบาลเมืองมักจะตั้งในเขตของตัวจังหวัดตั้งอยู่
- ชุมชนเขตเทศบาลนคร ชุมชนจากเทศบาลเมืองสามารถยกฐานะขึ้นมาเป็นเทศบาลนครได้โดยท้องที่มีราษฎรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป ชุมชนในเขตเทศบาลนครมักจะเป็นเมืองขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลางของการบินพาณิชย์และอื่น ๆ
- ชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่ประชาชนอยู่กันอย่างหนาแน่นมากและเป็นเอกนคร (Primate City) มีการปกครองตนเอง มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ประชาชนมีอยู่อย่างหนาแน่น

2. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามกิจกรรมทางสังคม (Social Activity) แบ่งออกเป็น 5 ชุมชน ได้แก่

- ชุมชนเกษตรกรรม ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- ชุมชนศูนย์กลางการค้า ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของการค้า เช่นตามหัวเมืองต่าง ๆ อาจเป็นอำเภอเมือง หรือตำบล มักจะมีร้านค้าจำหน่ายของใช้ประจำวัน และตลาดสด จำหน่ายอาหารผักสดในตอนเช้า เป็นต้น
- ชุมชนศูนย์กลางขนส่ง ชุมชนที่เกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคมหรือเส้นทางขนส่งทางรถยนต์ ทางเรือ หรือทางอากาศ มักจะมีร้านอาหาร ร้านกาแฟและร้านข้าวแกงให้บริการแก่ผู้โดยสาร
- ชุมชนเขตอุตสาหกรรม จะมีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ตั้งอยู่ และบ้านของคนงานจะอยู่ในเขตของชุมชนอุตสาหกรรม
- ชุมชนศูนย์กลางของการบริการ ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของการบริการต่าง ๆ เช่น ชุมชนในเขตตัวเมืองหากใหญ่ จะเป็นชุมชนศูนย์กลางของการท่องเที่ยว

3. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม (Social Relation) แบ่งออกเป็น 2 ชุมชนใหญ่ ได้แก่ 1) ชุมชนชนบท และชุมชนเมือง

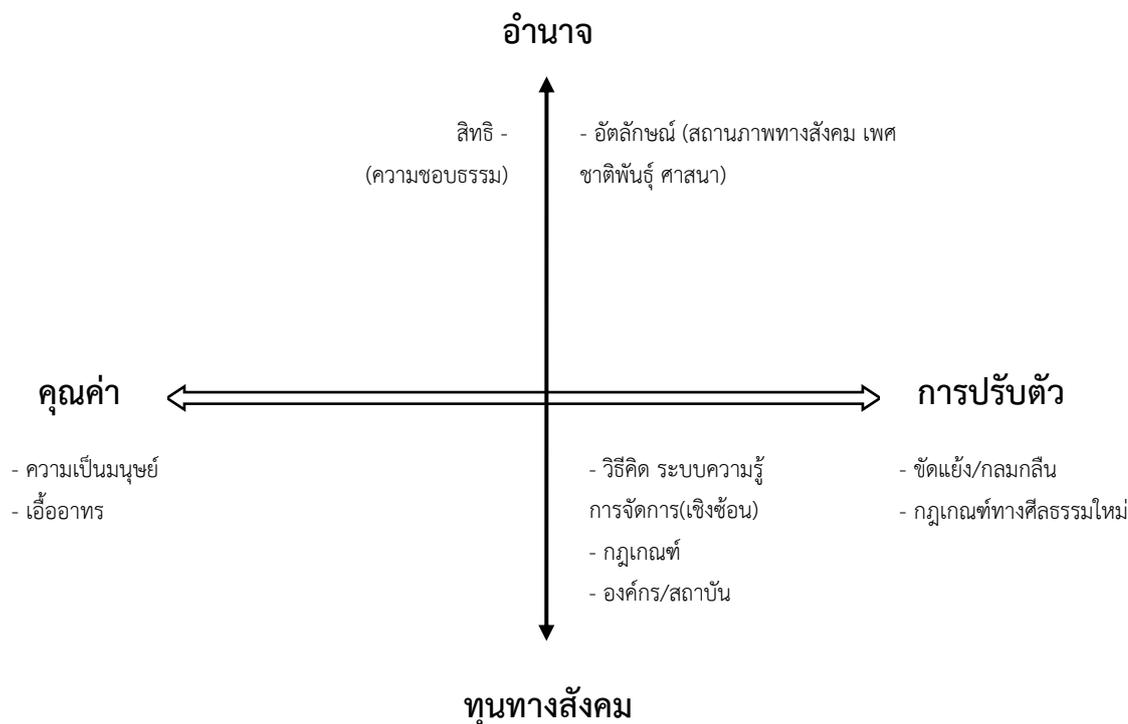
อนึ่งความเป็นชุมชนเป็นคำที่มีความเป็นนามธรรมซึ่งอาจเป็นเรื่องของศักดิ์ศรี คุณค่า สิทธิ อุดมการณ์ อำนาจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น หรืออาจเกี่ยวข้องกับ 4 ลักษณะ ดังนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543 อ้างถึงใน ธีระภัทร เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553: 71-74)

1) ทูทางสังคม ได้แก่ วิธีคิด ระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการใช้ทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งต้องอาศัยวิธีคิดเชิงซ้อน ระบบความรู้ ภูมิปัญญา กฎเกณฑ์ที่กำกับการใช้ความรู้ เช่น จารีตประเพณี กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยมีองค์กรเข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ การจัดการทุน เป็นต้น

2) คุณค่า เป็นเรื่องของความเอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน การให้คุณค่ากับสิ่งที่เป็นของจริง เช่น เรื่องข้าวปลาอาหาร สำคัญกว่าเรื่องความซื่อสัตย์ หรือการให้ความสำคัญกับจริยธรรมของการยังชีพ เช่น การพึ่งตนเองในการผลิต การบริโภค ซึ่งคุณค่าเหล่านี้เป็นคุณค่าในจารีตดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

3) ความเป็นสังคมจำเป็นต้องมีที่ยืนให้กับทุกคน ทั้งคนชั้นกลาง ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ชนกลุ่มน้อย ที่แตกต่างทางศาสนา ความเชื่อหรือประเพณี วัฒนธรรม การเคลื่อนไหวหรือปรากฏการณ์ ของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นนั้น สะท้อนว่า ยังมีตัวตนอยู่จริงในชุมชน อีกมุมหนึ่งอาจเป็นเรื่องของการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ (identity) ปรากฏในหลายรูปแบบหลายความหมาย เพื่อให้คนอื่นรู้ว่า เราเป็นใคร ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธิ นั่นคือการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม

4) การปรับตัว ความเป็นชุมชนจะเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีทั้งกลมกลืนและขัดแย้ง เปลี่ยนแปลง ผลิตซ้ำ และผลิตใหม่ได้ ไม่ใช่เรื่องของหน่วยที่อยู่ติดพื้นที่ แต่ ปรากฏในหน่วยความสัมพันธ์ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนเป็นเครือข่ายที่กว้างขวาง และอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐและตลาด ความเป็นชุมชนจึงเป็นเรื่องของความขัดแย้งและการปรับตัวด้วย

ภาพที่ 2.8 ความเป็นชุมชน

ที่มา : อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543, อ้างถึงใน วีระภัทร เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553: 71)

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2548: 16) ได้สรุปลักษณะของชุมชนจากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีหลังสมัยใหม่เกี่ยวกับชุมชนไว้ว่า ลักษณะของชุมชนและความเป็นชุมชนหลังสมัยใหม่จะเกิดขึ้นจากรูปแบบทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ ชีวิตประจำวัน เครือข่ายมิตรภาพที่ไร้พรมแดน ปฏิกริยาตอบสนอง ความคิดสร้างสรรค์และความตระหนักในขีดจำกัด (ที่ไม่มีขีดจำกัด) ชุมชนในรูปแบบนี้จึงไม่เพียงเป็นสิ่งปรากฏให้เห็น (Presence) หากแต่เปิดกว้างสำหรับสิ่งที่หายไป (Absence) และลื่นไหลไปมาในความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับคนอื่น ๆ และเติมเต็มความเป็นชุมชนด้วยสุนทรียศาสตร์และวัฒนธรรมจากทางเลือกของปัจเจกบุคคลที่หลากหลายและกระจัดกระจายในสังคม นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544: 42-64) ได้อธิบายลักษณะของชุมชนตามแนวคิดชุมชนนิยม ประกอบด้วยลักษณะสำคัญหลายประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนที่มีขนาดเหมาะสมที่ทุกคนรู้จักกัน ทำให้เกิดความยึดโยงรับผิดชอบต่อกัน
- 2) ชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกทุกด้าน
- 3) ชุมชนที่รวมตัวตามความสนใจร่วมกัน

- กลุ่มที่มีความสนใจประเด็นต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ คนในพื้นที่นั้น ๆ จะรวมตัวกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนประจำ ตรอก ซอก ซอย เพื่อร่วมกันดูแลสภาพความเป็นอยู่ในพื้นที่ของตน เป็นต้น

- กลุ่มที่มีความสนใจในสิ่งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน คนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นชุมชนในแนวตั้ง ซึ่งจะรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตนและคนในกลุ่ม ๆ เช่น ชมคนรักดนตรี กลุ่มเพื่อนสลัม เป็นต้น

4) ชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกัน และทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

5) ชุมชนที่สมาชิกผูกพันตัว ซึ่งแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับความผูกพันตัวมากเป็นพิเศษ เพราะสมาชิกที่ผูกพันตัวจะเป็นขุมกำลังแท้จริงของชุมชน ชุมชนใดยังมีสมาชิกผูกพันตัวมาก ชุมชนนั้นยิ่งแข็งแกร่ง และสามารถทำสิ่งที่มีประโยชน์ส่งผ่านไปถึงสังคมภายนอกได้มากยิ่งขึ้น การผูกพันตัวของสมาชิกจะเป็นคำตอบของความสำเร็จในการธำรงรักษาชุมชนเอาไว้ต่อไปภายภาคหน้า

6) ชุมชนที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม

7) ชุมชนที่รับผิดชอบแก้ปัญหาตนเองก่อนพึ่งพารัฐ

8) ชุมชนที่เชื่อมโยงกับสังคม

9) ชุมชนที่พลวัต เป็นชุมชนที่ต้องพร้อมต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองเสมอ เพื่อเตรียมชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป

10) ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

11) ชุมชนที่มีการถ่ายทอดแบบแผนการดำเนินชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น โดยให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น จึงมีลักษณะเป็น ชุมชนที่ยั่งยืน (sustainable community) กระบวนการถ่ายทอดวิถีการดำรงชีวิต (socialization) จะช่วยรักษาแบบแผนการปฏิบัติของชุมชน (pattern maintenance) ให้คนรุ่นต่อไปปรับรูปและเข้าถึงแนวทางปฏิบัติอย่างถูกต้องในชุมชน

12) ชุมชนที่มีเอกภาพท่ามกลางความแตกต่าง ซึ่งชุมชนต้องมีจุดสนใจที่สำคัญร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งจุด แต่เรื่องอื่น ๆ สามารถมีความหลากหลายได้ไม่จำกัด

13) ชุมชนที่มีลักษณะเชิงซ้อน ซึ่งจะมีกลุ่มย่อย ๆ หรือชุมชนย่อย จะช่วยให้สมาชิกของชุมชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและอย่างใกล้ชิด เกิดการแบ่งปันและลงลึกในรายละเอียดของชีวิต มีความสนิทสนมและความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง เต็มไปด้วยบรรยากาศของความรักความผูกพัน สมาชิกแต่ละคนได้รับการเอาใจใส่ในทุกด้านอย่างครบถ้วน

การจัดโครงสร้างชุมชนที่มีลักษณะเชิงซ้อนหรือชุมชนย่อย เช่น โครงสร้างจำนวนคนระดับ 300 หรือระดับชุมชนนิยม จะมีลักษณะดังนี้

- เป็นระดับที่รู้จักกัน ไม่จำเป็นต้องสนิทสนมอย่างที่สุด แต่ยินดีช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างจริงใจ สามารถดูแลกันเองภายในชุมชนได้อย่างครบถ้วนทุกคน

- มีความหลากหลายของประเภทกลุ่มคน เช่น คนทำงาน นักเรียน แม่บ้าน
- หล่อหลอมวัฒนธรรมชุมชนที่แตกต่างจากภายนอกสร้างเอกลักษณ์ร่วมที่มี

ลักษณะเฉพาะของชุมชน เช่น กลุ่มคนรักนกเขา เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะของชุมชนไว้ว่า ชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ที่ตั้ง และกลุ่มคนที่อยู่อาศัย ซึ่งชุมชนเป้าหมายการวิจัยนี้จะมีลักษณะของชุมชนเมืองของพื้นที่ และวิถีชีวิตของคน แต่มีลักษณะของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่มีลักษณะยึดการดำรงชีพตามแบบประเพณีดั้งเดิมที่ติดตัวมาในถิ่นเดิมด้วย

2.3.3 ประเภทของชุมชน

ลำพอง บุญช่วย (2524: 6) ได้แบ่งชุมชนตามจำนวนประชากรไว้ 7 ประเภท ได้แก่ 1) หมู่บ้านเล็ก (ประชากรไม่เกิน 250 คน) 2) หมู่บ้าน (ประชากรระหว่าง 250-1,000 คน) 3) เมือง (ประชากรระหว่าง 1,000-5,000 คน) 4) นครเล็ก (ประชากรระหว่าง 5,000-25,000 คน) 5) นครขนาดกลาง (ประชากรระหว่าง 25,000-100,000 คน) 6) นครขนาดใหญ่ (ประชากรระหว่าง 100,000-1,000,000 คน) และ 7) มหานคร (ประชากรมากกว่า 1,000,000 คน) ส่วนสนธยา พลศรี (2545: 31-33) ได้อธิบายการแบ่งประเภทชุมชนไว้ตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มี 2 ประเภท ได้แก่

1) ชุมชนชนบท (Rural Community) เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม

2) ชุมชนเมือง (Urban Community) เป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อาชีพมีมากมายหลายอาชีพ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระ หรือปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมัน คือเป็นทางการมากกว่าส่วนตัว สมาชิกมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ เป็นต้น นอกจากนี้ ฌรงค์ เสียงประชา (2528: 138) ได้อธิบายชุมชนเมืองว่า เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เจริญก้าวหน้าขึ้น และเสื่อมลงและถูกแทนที่โดยผู้คนที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- การแบ่งแยก (Segregation) เช่น ย่านค้าปลีก ย่านค้าเครื่องเหล็ก

- การบุกรุก (Invasion) เช่น การบุกรุกของคนร่ำรวยเข้าไปแทนที่คนยากจน การบุกรุกของผู้คนเข้าไปตั้งร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรมย่านที่พักอาศัย การรื้อถอนแหล่งเสื่อมโทรมเพื่อใช้เป็นสถานที่ราชการ

- การกระจายออกจากศูนย์กลางของเมือง (Decentralization) เนื่องจากความหนาแน่นของประชากรสูง ที่ดินราคาแพง ผู้คนไปอาศัยอยู่ชานเมืองมากขึ้น

- การเดินทางเข้าออกประจำ (Routinization) การเคลื่อนย้ายของผู้คนแบบเดินทางไป-กลับเป็นประจำ ระหว่างบ้านพักอาศัยกับสถานที่ทำงาน ปัจจุบันมีปริมาณสูงมากขึ้น

นอกจากนี้ยังได้อธิบายการแบ่งชุมชนตามระดับของการพัฒนา ไว้ 5 ประการ ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2545: 34-35)

1) ชุมชนด้อยพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกยังไม่พร้อมในการพัฒนา ด้อยการศึกษา ล้าหลังในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกเหนือ ปราภฏการณ์ ทางธรรมชาติ ต่างคนต่างอยู่ ขาดความสัมพันธ์ และการโต้ตอบกันทางสังคม มุ่งผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ

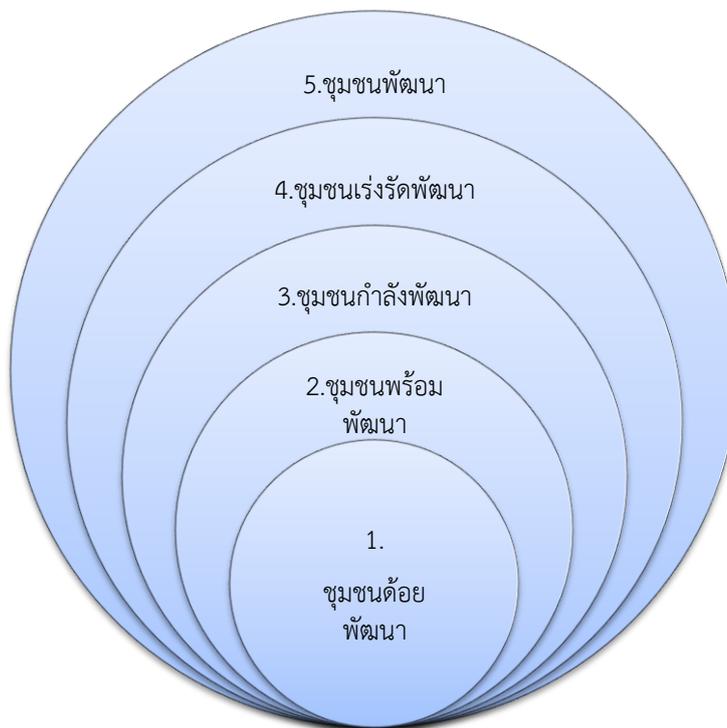
2) ชุมชนพร้อมพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกมีความพร้อมพื้นฐานในการพัฒนา เช่น มีการศึกษาสูง ยอมรับในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในเหตุผล มีความสัมพันธ์ทางสังคมและการโต้ตอบกันทางสังคม มีผู้นำ มีกลุ่มและองค์กรเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมก่อนส่วนตัว เป็นต้น

3) ชุมชนกำลังพัฒนา เป็นชุมชนที่สมาชิกเริ่มมีอรรวมใจผนึกกำลังกันเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาชุมชนของตนเองโดยบุคคล กลุ่มองค์กรในชุมชน และนอกชุมชนทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ด้วยเทคนิควิธีการและกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

4) ชุมชนเร่งรัดพัฒนา เป็นชุมชนที่ต่อเนื่องจากชุมชนกำลังพัฒนาปัจจัยทางการพัฒนาทั้งบุคคล ทรัพยากร ผู้นำ กลุ่มและองค์กร เทคนิควิธีการ มีความรู้ความเข้าใจ ผนึกกำลังกันพัฒนาชุมชนจนเกิดความรู้และประสบการณ์ นำไปใช้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้อย่างลุล่วง และไม่มีผลกระทบในทางเสียหาย

5) ชุมชนพัฒนา เป็นชุมชนที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถดำรงลักษณะดังกล่าวไว้ได้ตลอดไป ด้วยศักยภาพภายในชุมชนเอง เป็นชุมชนเข้มแข็ง ไม่ต้องพึ่งพาชุมชนอื่น ๆ ต่อไปจัดเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

การแบ่งชุมชนตามระดับการพัฒนามีลักษณะดังภาพดังนี้

ภาพที่ 2.9 การแบ่งชุมชนตามระดับการพัฒนา
ที่มา : สนธยา พลศรี (2545: 35)

สรุปได้ว่า ระดับของชุมชนที่น่าสนใจในการแบ่งของนักวิชาการ คือชุมชนชนบทและชุมชนเมือง หรือชุมชนตามจารีตประเพณีและชุมชนตามกฎหมาย หรือชุมชนด้อยพัฒนา กำลังพัฒนาและพัฒนา

2.3.4 วิถีชีวิตชุมชนเมือง

นฤมล นิราทร และคณะ (2550 : 101-102) ได้อธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจนอกภาคทางการในเมืองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เฉพาะลึกที่เขตดินแดงไว้อย่างน่าสนใจว่า ความเป็นวิถีชีวิตแบบเมืองทำให้เกิดเป็นจุดอ่อนบางประการในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในเศรษฐกิจนอกภาคทางการ ที่ผู้อยู่อาศัยมีความแปลกแยกกันสูง ต่างคนต่างอยู่ รู้จักกันน้อยมากจากเงื่อนไขของสภาพที่อยู่อาศัย และวิถีชีวิต ทำให้บุคคลมีพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงสังคมที่จะช่วยลดความเครียดจากความแปลกแยก แตกต่าง อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดของบริบทเมืองอีกประการคือ ลักษณะที่พยายามสร้างแบบแผนเหมือนกัน (Convergence) ทำให้เกิดข้อจำกัดในบางมิติและพื้นที่ที่จะตอบสนองต่อความหลากหลายอันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีความหลากหลายสูงมาก บริบทเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยเชิงบวก

ต่อเศรษฐกิจนอกภาคทางการ ซึ่งมีลักษณะหลากหลายสูง (Divergence) โดยเฉพาะในบริบทของเขตดินแดงซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนทางของความหลากหลาย เช่น เป็นที่รวมของหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา บริษัทห้างร้าน แหล่งบันเทิงยามราตรี ที่อยู่อาศัย เป็นเส้นทางต่อรถโดยสารประจำทาง เป็นต้น จึงเป็นสถานที่รวมคนต่างระดับ รายได้ การศึกษา รสนิยม ภูมิลำเนา ความหลากหลายที่ปรากฏชัดเจนอีกประการคือ ความหลากหลายของชนิดอาหาร รูปแบบการจำหน่าย มีทั้งหาบเร่แผงลอย ร้านกาแฟ หูหระ ภัตตาคาร เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้เอื้อให้เศรษฐกิจนอกภาคทางการโดยเฉพาะการผลิตอาหารอยู่รอดได้มากขึ้น เนื่องจากวัฒนธรรมการกินของสังคมไทยมีพื้นฐานความหลากหลายอย่างยิ่ง ส่วนในระดับบุคคล พบว่าผู้มีความสามารถในฝีมืออาหาร และอาศัยดี สามารถอยู่รอด “ขาดหมดทุกวัน” ได้อย่างน่าแปลกใจ

ชี้ให้เห็นว่า วิถีชีวิตแบบเมือง จะมีลักษณะของผู้ที่แตกต่างในลักษณะการดำรงชีวิตกันอย่างมาก ซึ่งจะสามารถเห็นได้ในตลอดเวลาว่า ในชุมชนหนึ่งจะมีทั้งคนรวย คนจน คนมีกินทุกมือ คนอดอยาก คนมีที่หลับนอนสบาย คนไร้ที่พักพิง(นอนข้างถนน ตามป้ายรถเมล์) มีความหลากหลาย ความแปลกแยกแตกต่างทางสังคมจำนวนมากมาย ลักษณะที่เห็นได้อย่างชัดเจน ความต่างคนต่างอยู่จะมากในชุมชนเมือง ความเห็นแก่ตัว ความเร่งรีบ วิธีการกินแบบรวดเร็ว อยู่กับการทำมาหากินเป็นหลัก มีเงินตัวกลางในการกระทำต่าง ๆ ของการดำรงชีพ เป็นต้น

นอกจากนี้ลักษณะชุมชนในเมืองจะมีลักษณะที่สะท้อนของการอยู่อาศัยของคนจนในเมืองเป็นจำนวนมาก ดังผลการวิจัยของกลุ่มวิจัยสิทธิและความเป็นธรรมทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2555: 5) ชี้ให้เห็นลักษณะของชุมชนหลวงวิจิตร เขตคันนายาว ไว้ว่า ชุมชนหลวงวิจิตรเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองหลวงวิจิตร ซึ่งเป็น “ลำราง” หรือคลองขนาดเล็ก พื้นที่ชุมชนรวมทั้งหมด 1 ไร่ 3 งาน 38 ตารางวา ปัจจุบันมีจำนวนประชากรอยู่ 27 หลังคาเรือน บ้านเรือนปลูกสร้างอยู่ค่อนข้างแออัด ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมั่นคงด้วยแผ่นไม้เก่า ๆ และสังกะสีเก่าตามกำลังของชาวบ้านที่จะหาได้ ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างก่อสร้าง หรือรับจ้างในโรงงานและห้างร้านในบริเวณใกล้เคียงและบางส่วนทำอาชีพค้าขาย ขับรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง และรับจ้างปักเลื่อมชุดของนักแสดง ทั้งนี้มีผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นลักษณะของคนจนในเมืองที่อยู่ในชุมชนต่าง ๆ กระจายกันอยู่ทั่วกรุงเทพมหานคร ดังนี้ (กลุ่มวิจัยสิทธิและความเป็นธรรมทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555: 24-25)

1. **ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย** คนจนเมืองส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนที่ตนเองไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย บางชุมชนมีการทำสัญญาเช่าระยะเวลา 30 ปีกับเจ้าของที่ดินในโครงการบ้านมั่นคงของรัฐบาล การไม่มีเอกสารยืนยันสิทธิในการครอบครองที่อยู่อาศัยของชาวชุมชน ทำให้ชาวชุมชนมีความกังวล และหวาดกลัวต่อนโยบายการไล่รื้อของผู้อ้างสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการการใช้ที่ดินที่นับวันจะสูงขึ้นตามมูลค่าของที่ดิน

2. **ความยากจนเป็นสาเหตุหลักของการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง** คนจนเมืองในหลาย ๆ ชุมชนต่างเป็นผู้ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ต่างจังหวัด ส่วนมากจะเป็นคนจนที่ประสบกับความล้มเหลวในการประกอบอาชีพเดิม และแสวงโอกาสในการประกอบอาชีพใหม่จึงเดินทางเข้ามาแสวงโชคในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม คนจนที่มีต้นทุนเดิมทั้งเรื่องการศึกษา ทุน และเครือข่ายน้อย ส่วนมากต้องประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน รายได้ของครอบครัวจะไม่มากพอที่จะหาที่อยู่อาศัยที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง จึงพาครอบครัวเข้ามาอยู่อาศัยในที่รกร้างว่างเปล่าที่ไม่ต้องจ่ายเงินหรือที่เช่าราคาถูก บางครั้งคนจนที่เคยอยู่อาศัยต้องกลายเป็นผู้บุกรุก และถูกไล่ออกจากพื้นที่ จนทำให้มีการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการอยู่อาศัยให้มีความมั่นคงมากขึ้นในหลายลักษณะ เช่น การทำสัญญาเช่าที่ดินระยะยาว หรือโครงการโฉนดชุมชน อย่างไรก็ตาม คนจนอีกส่วนมากยังเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความหวาดวิตกต่อการไล่อัดตนเองและครอบครัวออกจากที่อยู่อาศัยต่อไป

3. **ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยทำให้คนจนต้องซื้อสาธารณูปโภคราคาแพง** คนจนเมืองที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยทั้งหมดในประเทศไทยต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานที่ราคาแพงมากกว่ากลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น ต้องซื้อน้ำประปา และไฟฟ้าราคาแพงมากกว่าคนอื่น ๆ เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ยินยอมที่จะจ่ายน้ำประปาและไฟฟ้าให้กับครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย คนจนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยทั้งหมดต้องทำ คือ การขอต่อน้ำประปาและต่อไฟฟ้าจากผู้ที่มีน้ำประปาและไฟฟ้าซึ่งเป็นเจ้าของสามารถเรียกร้องค่าใช้จ่ายได้ตามที่ต้องการและจะเป็นราคาที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีมิเตอร์น้ำประปา-ไฟฟ้าของตนเองมาก นอกจากนี้ การไม่มีกรรมสิทธิ์ในทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง เมื่อเด็กจะเข้าโรงเรียน หรือผู้ใหญ่จะไปทำงานต้องไปขออาศัยขอใส่ชื่อในทะเบียนบ้านของคนอื่น ๆ ทำให้คนจนเหล่านั้นต้องเผชิญกับความลำบากในการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพาคนอื่นเป็นอย่างมาก

4. **คนจนมีรายได้น้อย และไม่แน่นอน** คนจนเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อยและมีรายได้ไม่แน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากคนจนเมืองเหล่านี้มักเป็นผู้ที่มีพื้นฐานที่ขาดโอกาส เช่น เรียนหนังสือน้อยทำให้มีโอกาสในการเลือกงานได้น้อย มีทุนน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจนทั้งยังไม่มีแหล่งทุน การประกอบอาชีพของคนจนเมืองส่วนใหญ่จึงเป็นอาชีพอิสระที่ลงทุนน้อย เช่น แรงงานรับจ้างรายวัน เก็บของเก่า บริการขับรถ หรือขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งรายได้ที่ได้รับจะเป็นรายได้รายวัน และมีรายได้ไม่แน่นอน ทั้งเมื่อไม่ได้ทำงานจะทำให้ไม่มีรายได้ ในขณะที่มีรายจ่ายต้องจ่ายเป็นประจำเช่นเดียวกับประชากรกลุ่มอื่น ๆ การที่คนจนมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ทำให้พวกเขาไม่มีเงินออมไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉินหรือเมื่อไม่สามารถทำงานได้ พบว่า คนจนเมืองส่วนใหญ่จะมีหนี้สินมากยิ่งขึ้น เนื่องไม่มีรายได้ ในขณะที่มีภาระที่ต้องใช้จ่ายจึงต้องหยิบยืมเงิน

จากนายทุน หรือคนอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งส่วนมากจะเป็นการกู้ยืมเงินที่มีดอกเบี้ยสูงมากกว่าการกู้ยืมในระบบในประกรกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้คนจนจะยังมีภาวะทางเศรษฐกิจที่ลำบากมากยิ่งขึ้น

ถึงอย่างไรก็ตามลักษณะความเป็นคนเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเมือง มักจะมีลักษณะเป็นพื้นที่แออัด ผู้คนอาศัยอยู่กันหนาแน่น มีอาชีพที่หลากหลาย ลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์ในลักษณะทุติยภูมิ ประชากรมีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วไม่แน่นอน ความเอื้อเฟื้อกันน้อย แข่งขันกันสูง เป็นต้น ดังนั้นลักษณะของสังคมเมืองโดยทั่วไปมีดังนี้ (วรวิฑูรย์ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ, 2549: 37)

1. มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุติยภูมิ คือติดต่อกันด้วยตำแหน่งหน้าที่การงานมากกว่าเป็นการส่วนตัว โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนจากความสัมพันธ์นั้น ความสนิทสนมรักใคร่และความจริงใจต่อกันมีน้อย

2. ความผูกพันกันในครอบครัวมีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผูกพันกันกับเพื่อนบ้านมีน้อยมาก แม้บ้านติดกันอาจไม่รู้จักกันก็ได้ ทั้งนี้เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัว มีภาระที่ต้องทำมาก ไม่ค่อยมีเวลาสังสรรค์กัน

3. อาชีพของชาวเมืองมีมากมาย ต่างคนต่างมีอาชีพที่แตกต่างกันออกไป แต่ละคนก็มีความชำนาญพิเศษในอาชีพของตน ซึ่งต่างกับชาวชนบท

4. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นทำให้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

5. เป็นศูนย์รวมของการศึกษา การปกครอง ธุรกิจการค้าและอื่น ๆ

6. ชาวเมืองส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ระบบการแบ่งงานกันทำ เพราะมักจะมีความรู้ความสามารถเฉพาะอย่าง ดังนั้นจึงต้องมีชีวิตอยู่โดยอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น ผู้ที่มีอาชีพนักบัญชี ก็คงซ่อมแซมบ้านของตนเองไม่ได้ ประุงอาหารเองอาจไม่เป็น ผิดกับชาวชนบทซึ่งมักจะช่วยตนเองได้มากกว่า

7. เป็นสังคมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานคร และเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคเพราะมีสิ่งจูงใจมาก ทำให้ชาวชนบทอพยพเข้ามาในเมือง

8. คนในเมืองไม่ค่อยมีความเห็นใจและไม่ค่อยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ทั้งนี้เพราะการที่ต้องแข่งขันชิงกัน

9. ค่านิยมบางประการที่สังเกตเห็นได้ เช่น ความโอ้อ่า วัตถุนิยม เป็นต้น
ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นน่าจะสามารรถสังเกตเห็นได้ในชุมชนเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร พัทยา ภูเก็ต เชียงใหม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ชุมชนเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตคูสิต กรุงเทพมหานครก็ย่อมไม่ต่างจากชุมชนเมืองอื่น ๆ เนื่องจากชุมชนเมืองส่วนใหญ่จะมีความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัย มีอาชีพที่หลากหลาย มีวิถีการดำเนิน

ชีวิตที่เร่งรีบ มักเป็นครอบครัวเดี่ยว พฤติกรรมการกินไม่ค่อยตรงเวลาตามสะดวกและนิยมอาหารจานเดียวเป็นหลัก ดังผลการวิจัยการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนวัดประชาระบือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภูสิทธิ์ ชันติกุล (2552: 152-155) พบว่า ในชุมชนประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ไม่กว้างขวางมากนักและเป็นชุมชนเมืองส่วนใหญ่ พื้นที่ที่ปลูกเป็นอาคารบ้านเรือนที่พักอาศัยมากกว่าการที่จะปลูกพืชต่าง ๆ ได้ตั้งนั้นอาชีพในชุมชนของคนในพื้นที่ได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ ลูกจ้างหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร หน่วยงานรัฐ และพนักงานบริษัทเอกชน ซึ่งอาชีพเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการบริโภคอาหารของประชาชนในชุมชนด้วย คนส่วนใหญ่ต้องทำงานนอกบ้าน การรับประทานอาหารมักจะไม่เป็นเวลาตายตัว เน้นความสะดวกของแต่ละบุคคลเป็นหลัก ส่วนอาหารจะเป็นอาหารที่รวดเร็วใช้เวลาทำไม่มากนัก เช่น อาหารตามสั่ง ประเภทอาหารจานเดียว ได้แก่ ผัดกระเพรา ข้าวผัด ผัดคะน้าหมูกรอบ เป็นต้น ลักษณะสภาพทั่วไปของบ้านเรือนและสถานต่าง ๆ ในชุมชน จะพบว่า บ้านเรือนของประชาชนจะสร้างติดกันซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งอาคารพาณิชย์ (พักและค้าขาย) และลักษณะเป็นบ้านเรือนไม้ 2 ชั้น (ที่พักอย่างเดียว) รวมถึงลักษณะที่เป็นที่พักอาศัยชั่วคราว (ที่พักอย่างเดียว) มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายนับเป็นชุมชนที่มีความเจริญมากอีกชุมชนหนึ่งในเขตดุสิต เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ตู้ไปรษณีย์ในชุมชน ระบบไฟฟ้าในชุมชน ระบบน้ำประปาที่ใช้ในชุมชน ร้านของชำ, ร้านอาหารตามสั่ง, ร้านซ่อมและร้านซักรีด มีศูนย์สุขภาพประจำชุมชนและศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุ มีร้านเสริมสวย/ความงาม มีร้านคาราโอเกะหรือสถานบันเทิง

การเป็นดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนเมืองใหญ่ ประชาชนมักจะเกิดการใช้ชีวิตแบบคนเมืองตามแบบสมัยนิยมอย่างชัดเจนมีให้เห็นมากขึ้นเสมอ มีการใช้วัตถุนิยมทันสมัยมากขึ้น ติดความเป็นผู้บริโภคนิยมสูงขึ้นตามลำดับพัฒนาการของเทคโนโลยีที่ล้นหลามเข้าสู่ชุมชน ทำให้วิถีชีวิตของแต่ละครัวเรือนตกอยู่ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างต้องดิ้นรนทำมาหากิน พยายามให้พียงกาย พลังปัญญาของตัวเองเลี้ยงชีพจนละเลยความเป็นวิถีชีวิตแบบไทย แบบวิถีชีวิตทางสายกลางของพุทธศาสนา แบบวิถีชีวิตพอเพียง อิงการใช้ชีวิตประจำวันด้วยการอาศัยความทันสมัยของเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ในการดำเนินชีวิตของประชาชนจนทำให้สิ่งดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไปจากคนในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2552: 161) ทั้งนี้มักจะเกิดลักษณะการควบคุมทางสังคมของคนในชุมชนเมืองจะยากขึ้นในอนาคต เนื่องมาจากหลายสาเหตุ ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2552: 165)

1. เยาวชนรุ่นใหม่ของชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ขาดจิตสำนึกในการให้ความร่วมมือ เนื่องจาก ความเจริญทางด้านวัตถุทำให้เยาวชนเริ่มหนีห่างจากครอบครัวและชุมชน ความเป็นตัวเองสูงเพิ่มขึ้น ไม่นึกถึงหลักคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต จนทำให้ถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ง่ายขึ้น

2. ประชาชนในชุมชนรุ่นใหม่ ๆ ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ทำให้มีความทะเยอทะยานในการประกอบอาชีพ หารายได้ใหม่ ๆ ทำให้คนเหล่านั้นมักจะใช้ชุมชนเป็นที่พักอาศัยเพียงชั่วคราวเท่านั้น และออกไปทำงานในหน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่นอกชุมชน โอกาสที่จะร่วมกิจกรรมในชุมชนจึงมีน้อยลง

3. การได้รับวัฒนธรรมจากภายนอก (ต่างประเทศ) เข้ามาโดยไม่ได้กลั่นกรองถึงความดีงาม ความเหมาะสมของวัฒนธรรมไทยหรือไม่ เนื่องจากปัจจุบันความเจริญที่ถาถมเข้ามาจากภายนอก ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมที่มีความเจริญทางด้านวัตถุเท่านั้น จนทำให้ประชาชนในชุมชนได้รับอิทธิพล นั้น ทำให้คนชนชวายเป็นแต่เพียงวัตถุบริโภคนิยม จนก่อให้เกิดการเห็นแก่ตัวเห็นประโยชน์ส่วนตน มากกว่าที่จะนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำให้สะท้อนถึงความต่างคนต่างอยู่ของประชาชนในชุมชน ประชาชนระบือธรรมได้อย่างชัดเจน

ดังนั้นสรุปได้ว่าลักษณะของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองมักจะมีเป้าหมายด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก ไม่ว่าจะประกอบอาชีพที่บ้าน หรือนอกบ้านก็มักจะอยู่ในภาวะที่เร่งรีบเสมอ อาชีพขึ้นอยู่กับความถนัดและกำลังทุนทรัพย์ในการลงทุนของแต่ละคนแต่ละครอบครัวเป็นสำคัญ เยาวชนมักมีส่วนร่วมในชุมชนน้อย ติดการบริโภคนิยม นิยมวัตถุเทคโนโลยี ครอบครัวมีความสัมพันธ์ระหว่างกันน้อย ที่สำคัญที่มีผลต่อการดำรงชีพแบบพอเพียงอีกประเด็นคือประชาชนมีความแก่งแย่ง แข่งขันกันสูงในการประกอบอาชีพ ลักษณะของประชาชนวัยทำงานมักจะเป็นตื่นแต่เช้า เข้าบ้านมีจิตใจผู้คนมักจะเห็นแก่ตัว มีใครยวสาวได้สาวเอา ต่างคนต่างอยู่ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันน้อยลงในชุมชน การใช้ชีวิตไม่มีรูปแบบตายตัว ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนไปด้วย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมีหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเขตต่างจังหวัดซึ่งในชุมชนเมืองหลวงยังไม่ค่อยมีการศึกษาไว้นัก ถึงอย่างไรก็ตามการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมักจะมีลักษณะใกล้เคียงกัน จะต่างกันตรงบริบทของแต่ละบุคคล หน่วยงาน องค์กรนั้น ๆ รวมถึงจะสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สนับสนุนด้วยดังเช่น ศิริวรรณ พัฒนารุ่งพานิช (2552: 78-83) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการทหาร กอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า ข้าราชการ กอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 20,000-30,000 บาท มีการปรับใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี เงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขคุณธรรม อยู่ในระดับมาก การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับมากทั้งด้านการประยุกต์ใช้ต่อตนเอง เช่นการจัดทำบัญชีครัวเรือน บันทึกรายรับ รายจ่ายในแต่ละวันเป็นประจำวัน เลือกเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีฉลากประหยัดไฟ ด้านการประยุกต์ใช้ต่อองค์กร เช่น ปฏิบัติตนตามนโยบายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ยึดผลประโยชน์ขององค์กร มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ส่วนภัทรธมน ธัญภรณ์ (2552: 50) ได้ทำการศึกษาความพอเพียงของพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ส่วนงานในสำนักงานใหญ่ พบว่า พนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ส่วนงานในสำนักงานใหญ่มีการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ด้านเงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม (ภัทรธมน ธัญภรณ์, 2552: 85-86) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีเงื่อนไขความรู้มากที่สุด ส่วนรายชื่อที่น่าสนใจคือ ด้านความพอประมาณ ได้แก่เมื่อเงินเหลือค่าใช้จ่ายจะเก็บออมไว้ ด้านความมีเหตุผล ได้แก่ ไม่เล่นการพนันเพราะทำให้เสียทรัพย์ ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ได้แก่ การลด ละ เลิก อบายมุข ด้านเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรู้ทำให้มีวินัยทางการเงิน และด้านเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ การยึดหลักคุณธรรมกระทำในสิ่งต่าง ๆ ด้วยความถูกต้องและเหมาะสม ส่วนวันเสาร์ สาราญอยู่ (2552: 98-102) ได้ค้นพบว่า พนักงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) ส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก โดยผ่านทางสื่อโทรทัศน์สูงสุด รองลงมาคือหนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุ หนังสือ วารสาร และมีการรับรู้ระดับน้อย ได้แก่ ป้ายโฆษณา นิทรรศการต่าง ๆ แผ่นพับ ฯลฯ การสนับสนุนทางสังคมต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีภาพรวมที่มีผลต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ส่วนเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรมทุกรายชื่ออยู่ในระดับมาก รวมถึงสุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้นำชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ส่วนการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก มีแรงจูงใจในการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดอุดรธานีทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนกัญธิภา กิตติวงษ์ประทีป (2550: บทคัดย่อ) ได้พบว่า พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคมีการรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง คุณภาพชีวิตในการทำงานระดับปานกลาง และความสุขในการทำงานระดับปานกลาง คุณภาพชีวิตในการทำงานมี

ความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และอนันตยา เปลี่ยนราชาธิ, ร้อยเอกหญิง (2553: 66-71) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการกองดุริยางค์ทหารบก พบว่า ข้าราชการกองดุริยางค์ทหารบกส่วนใหญ่มีระดับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม อยู่ในระดับสูง โดยมีแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. ด้านการลดรายจ่าย ได้แก่ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือน เน้นการประหยัด ส่งเสริมให้มี “การทำสวนครัวในบ้าน” ใช้แนวทางอริยสัจสี่

2. การเพิ่มรายได้ ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความสามารถ ศักยภาพของกำลังพลให้กับกำลังพลและครอบครัวก็เป็นสิ่งสำคัญ เช่น การซักรีดเสื้อผ้าของนักเรียนดุริยางค์ทหารบก เป็นอาจารย์สอนพิเศษ สอนเครื่องดนตรี เปิดร้านขายเสื้อผ้า สหกรณ์ ร้านค้า ร้านตัดผม ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ ร้านขายของชำ เป็นต้น

3. การส่งเสริมการออม ได้แก่ สนับสนุนและส่งเสริมเรื่องการออมเงินกับสถาบันการออมภายนอกและโครงการการออมภายในองค์กร เช่น ซื่อพันธบัตรรัฐบาล สลากออมเงิน ผักเงินกับธนาคาร เป็นต้น จัดให้มีคณะกรรมการพิจารณาการใช้จ่ายเงินกู้ให้ถูกประเภท หรือมีวินัยในการใช้เงิน อบรมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของกำลังพล

4. การส่งเสริมความรู้ ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้กับกำลังพลทุกคน จัดหาสื่อความรู้ เอกสาร บทความหรือหนังสือต่าง ๆ จัดทำป้ายคำขวัญ ป้ายโฆษณาตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกของตนเองและครอบครัว ให้มีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง จัดอบรมและศึกษาดูงานเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียงของชุมชน จัดประกวดโครงการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

5. การสร้างเสริมวินัย ได้แก่ กำหนดมาตรการลงโทษทางวินัยทหาร สำหรับผู้กู้เงินที่ไม่ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์การกู้เงิน ส่งเสริม ปลูกฝัง อบรม เชิญชวนให้ข้าราชการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายประจำเดือน จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้ชีวิตแบบพอเพียง และจัดให้มีการดำเนินการสุ่มตรวจบัญชีเงินเดือนของข้าราชการทุกงานเพื่อประเมินผลสำเร็จ

นอกจากนี้สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ (2534: 69-86) ได้ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตของคนไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท พบว่า คนไทยในกรุงเทพมหานคร และในต่างจังหวัดภาคกลาง ส่วนมากมีความพึงพอใจในชีวิตโดยส่วนรวมของตน และค่อนข้างสูงมาก ในมิติชีวิตที่เกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา ครอบครัว และตนเอง หมายความว่าคนไทยส่วนใหญ่เหล่านี้มี

คุณภาพชีวิตที่ดีด้วย สำหรับเครื่องมือที่สร้างขึ้น พบว่า สามารถวัดคุณภาพชีวิตของคนไทยได้ดีพอสมควร แม้ว่าในบางลักษณะหรือมิติย่อยอาจต้องมีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้มีความแม่นยำตรง และน่าเชื่อถือมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะมิติที่เกี่ยวกับเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจการใช้เวลาว่าง ความเชื่อและศาสนากับการบริโภคสินค้าและบริการ ต่าง ๆ รวมถึงมีผู้ให้การศึกษาเกี่ยวกับหน่วยงานของข้าราชการทหารไว้เช่นกัน ซึ่งพบว่าข้าราชการสังกัดโรงเรียนเสนาธิการทหารบกส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก (หาญณรงค์ สำราญพานิช, จำสับเอก, 2553: 55) และมีระดับคุณภาพชีวิตของข้าราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกอยู่ในระดับสูง (หาญณรงค์ สำราญพานิช, จำสับเอก, 2553: 152-153) และโสภาค อิศรางกูร ณ อยุธยา, พันเอก (2553: 63-64) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ประชาชนในอำเภอเขาย้อย จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และเกษตรกร มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ตั้งแต่ 9,001-20,000 บาท โดยเฉลี่ยเท่ากับ 13,792.03 มีระดับความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ดังนี้ เป็นต้น รวมถึงผลการวิจัยของสุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต (2551: บทคัดย่อ) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การเรียนรู้ การประหยัด และด้านการเอื้ออาทรต่อกัน ส่วนการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนภาพรวมอยู่ในระดับบางครั้ง ในส่วนรายชื่อของการทำบันทึกครัวเรือนอยู่ในระดับบางครั้งดังนี้ การบันทึกบัญชีทุกครั้งที่มีการรับ-จ่าย ของครัวเรือน แจ้งรายรับ-จ่ายของครัวเรือนให้สมาชิกทราบ มีการอบรม/แนะนำให้ความรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือน ครัวเรือนมีการบันทึกบัญชีครัวเรือน ทำบันทึกคนเดียว สมาชิกสามารถบันทึกแทนได้หากไม่อยู่บ้าน ทุกคนมีส่วนร่วมในการบันทึกบัญชีครัวเรือน เจ้าหน้าที่โครงการทำบัญชีครัวเรือนมีการติดตามสนับสนุนผลการดำเนินงาน เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชน ในภาพรวมพบว่าประชาชนเห็นด้วยในเรื่องของการจัดทำบัญชีครัวเรือน แต่ประชาชนมีความคิดเห็นระดับ “ไม่แน่ใจ” ในประเด็นที่ว่า “การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีปัญหา” และ “การไม่ทำบัญชีครัวเรือนก็สามารถเก็บออมได้” ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชี

ครัวเรือนของประชาชนในภาพรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.16 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความรู้ความเข้าใจในด้านการลดรายจ่าย และการเอื้ออาทรต่อกัน มีความสัมพันธ์กับการบันทึกบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านการเพิ่มรายได้มีความสัมพันธ์กับการบันทึกบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นอกจากนี้ประชาชนเห็นด้วยในเรื่องของการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพราะช่วยให้สามารถวางแผนในการใช้จ่ายภายในครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม ทราบสาเหตุของปัญหาารายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย ช่วยในการบริหารจัดการครอบครัว ลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลง ลด/เลิก อบายมุขต่าง ๆ ช่วยในการลดรายจ่ายของครัวเรือน มีการเก็บออมเพิ่มขึ้น จำเป็นในการวางแผนชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง มีความสุขและความอบอุ่น สามารถจัดทำแผนชีวิตได้อย่างเหมาะสม รู้รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง รู้และเข้าใจความสำคัญของการจัด “จดแล้วไม่จน” สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข การจัดทำบัญชีครัวเรือนไม่เกิดความยุ่งยาก สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดระยะเวลา ช่วยให้ครัวเรือนมีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถวางแผนการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ทำให้รู้จัก รู้จ่าย รู้รายได้ รู้ประหยัด การจดหรือไม่จดบัญชีครัวเรือนมีความแตกต่างกัน การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจัดทำบัญชีแบบที่ง่ายที่สุด มีหลักง่าย ๆ คือ แยกรายรับและรายจ่ายช่วยให้คนในครอบครัวมีหนี้สินลดลง และช่วยให้มีการบริหารจัดการครอบครัวที่ดี (สุนทร เหลืองอิงคะสุต, 2551: 71)

ทั้งนี้หากกล่าวถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเมืองจะพบว่า มีผลการวิจัยของนฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ (2550 : 111) ที่ศึกษาเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมือง กรณีศึกษาในเขตดินแดง ซึ่งมีความเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ณ เวลาปัจจุบันมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว หากแต่ไม่ปรากฏชัดเจนในรูปของกลุ่ม หรือขบวนการที่มีชื่อหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน เมื่อศึกษาเจาะลึกพบว่า ผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญานี้ มีความสุขในชีวิตได้ตามอัตภาพของฐานะตนเอง คือสามารถประกอบฐานะทางเศรษฐกิจให้อยู่ได้ ในขณะที่มีความสุขในมิติทางจิตใจจากความสัมพันธ์ผูกพันภายในครอบครัวตนเองและจากากรได้ทำความดีตามค่านิยมทางจริยธรรมของตน ทั้งนี้ยังพบว่าเศรษฐกิจนอภาคทางการมีศักยภาพของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ในทางกลับกันการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นการพัฒนาประชาชนในภาคเศรษฐกิจดังกล่าวด้วย เนื่องจากเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่มีโลกทัศน์มุ่งสร้างความมั่นคงอย่างบูรณาการของมนุษย์ เพราะครอบคลุมผสมผสานทั้งมิติทางวัตถุ (กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพ) และมิติด้านจิตใจ (ความสุขทางใจ ความเอื้อเฟื้อ ความผูกพัน ฯลฯ) อย่างสมดุล

ผลงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่น่าสนใจอีกมากมาย เช่นผลการวิจัยของเฉลิมศรี จอกทอง และคณะ (2550: 90-92) เรื่องการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษาบ้านชำเลือด ตำบลกงรถ อำเภอห้วยแถลง และบ้านลำโพง ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า บ้านชำเลือดมีพื้นฐานของความพอเพียงอยู่แล้วแต่การปฏิบัติยังไม่เต็มรูปแบบ หรือขาดทิศทางที่ชัดเจน เพราะขาดผู้นำของกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรผสมผสาน แต่ปัจจุบันเริ่มมีการปรับแนวทางให้กับชาวบ้านได้พัฒนาไปสู่การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มรูปแบบ และในความเป็นจริงบ้านชำเลือดมีแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มจากระดับครอบครัว จนมาถึงระดับชุมชน ในส่วนชุมชนบ้านลำโพง จะมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน บางกลุ่มเท่านั้น คือกลุ่มวัยผู้สูงอายุที่ต้องอยู่บ้านตามลำพัง เพราะลูกหลานต้องออกไปทำงานนอกบ้านบางครอบครัว ต้องไปทำงานต่างจังหวัดจนต้องทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ที่ดินทำกินให้รกร้าง นอกจากนี้ชุมชนบ้านลำโพงเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เขตเมือง จึงมีการละทิ้งวิถีชีวิตแบบชนบทไปเป็นวิถีชีวิตแบบเมืองไปเสียส่วนมากของคนรุ่นหลัง ๆ จากผลการศึกษาสามารถสรุปว่า บ้านลำโพงมีแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวเพียงระดับเดียว และมีเพียงไม่กี่ครอบครัว และมีเพียงไม่กี่ครอบครัวที่มีแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนกระบวนการเผยแพร่แนวคิดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตที่เห็นได้ชัดเจนมากโดยชุมชนบ้านชำเลือด ซึ่งสังเกตได้ว่า ชุมชนบ้านชำเลือดมีกระบวนการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางการเกษตรและกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่เน้นการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองให้ได้ มีกลุ่มผู้นำที่คอยประพุดเป็นแบบอย่างทั้งด้านการคิดการปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม และให้ความรู้กับสมาชิกจากสิ่งที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้มาจากพื้นที่ใกล้เคียง แต่ชุมชนบ้านลำโพงเป็นการทำกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม หรือเป็นการทำกิจกรรมส่วนตัวเสียเป็นส่วนใหญ่ มักทำคนเดียวเพราะถือเอาประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าที่จะทำอะไรเพื่อคนอื่น หรือทำร่วมกับผู้อื่นนั้นยาก ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านชำเลือด ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลทั้งตัวผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้านเอง โดยชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการรับรู้อะไร การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือแม้กระทั่งการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนในส่วนที่ตีกลับมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองในหมู่บ้านแบบระบบเครือญาติ มีการสอนลูกหลานให้ตระหนักถึงการใชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ส่วนผู้นำมีความเข้มแข็งในการจะนำหมู่บ้านให้ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านเรียนรู้และเข้าถึงคำว่า “พอเพียง” แล้ว ส่วนบ้านลำโพงยังมีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามแบบชุมชนเมือง ยังแฝงความเห็นแก่ตัว ทำอะไร ๆ เฉพาะกลุ่มหรือถือเอา

ประโยชน์ส่วนตัวเหนือคนหมู่มาก จนที่ดินปัจจุบันแทบจะกลายเป็นของนายทุน ชาวบ้านต้องมาทำงานรับจ้าง เช่าที่ดินอีกทีหนึ่ง ในส่วนปัจจัยทางสภาพแวดล้อม พบว่าบ้านเช่าเลือด มีลักษณะดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก หรือทำเกษตร และมีทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดปี แต่บ้านลำโพงเป็นพื้นที่ดินเค็มไม่เหมาะแก่การปลูกพืชหรือทำกิจกรรมทางการเกษตร หากแต่ปลูกพืชเพียงมันสำปะหลัง และข้าว และได้ผลผลิตต่ำด้วย

แต่ถึงอย่างไรถ้าหากหมู่บ้านหรือพื้นที่ใดมีแนวคิดที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตก็สามารถทำได้ ถ้าบุคคลสนใจ และหมั่นศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ให้สามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นบุคคลจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติกิจการงานทุกอย่าง

จิตติตา เพชรรัตน์ (2551 : 119-122) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านใหม่ริมเมย หมู่ที่ 10 ตำบลแม่กาษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ดังมีสาระสำคัญดังนี้

1. ด้านการลดรายจ่าย ซึ่งครัวเรือนมีการปลูกพืชผักสวนครัว/เลี้ยงสัตว์ โดยพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีการปลูกพืชผักสวนครัวอย่างเดียวนมากที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนที่ทั้งไม่ปลูกพืชผักสวนครัว และไม่เลี้ยงสัตว์และครัวเรือนที่ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ด้วยทั้งสองอย่างมีเป็นจำนวนน้อย นอกจากนี้แต่ละครัวเรือนยังมีคนในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ได้แก่ สุบบุหรี่ ดื่มสุรา เป็นหลัก

2. ด้านการเพิ่มรายได้ โดยครัวเรือนมีอาชีพเสริม ได้แก่ ค่าขายและงานหัตถกรรม งานฝีมือ รายได้ของอาชีพเสริมต่อเดือน ตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ส่วนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ เช่นรถไถนา รถอีแต่น ไอ้ต้อก เป็นรถเพื่อการเกษตรที่เป็นของตนเองมีส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะจ้างมาในช่วยฤดูการเกษตร ส่วนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัวจะให้เครื่องคิดเลข คอมพิวเตอร์บ้าง รวมถึงอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าจะใช้จักเย็บผ้า ประมาณ 3 ครัวเรือน

3. ด้านการประหยัด โดยในครัวเรือนจะมีการออมทรัพย์ แต่ส่วนใหญ่ไม่มีค่อยการเก็บออม ถ้าจะออมก็มีบ้างเล็ก ๆ น้อย และไม่เกินร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการออมกับกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านเป็นหลัก เมื่อพิจารณาผ่านชุมชนพบว่าชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่ประมาณ 120 คน จำนวนเงินสะสมจะสะสมทั้งหมด 294,000 บาท

4. ด้านการเรียนรู้ จะมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ จักสาน ทอผ้า สีสละ ล้อ ซอ ซึ่ง แต่พบว่าคนในครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเลย ซึ่งบรรพบุรุษมีวิธีการถ่ายทอดคือ ทำให้ดู สอนให้ทำ จากรุ่นสู่รุ่น และสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เช่น การสานตะกร้า กระบุง ไม้กวาด ไม้ใช้ในครัวเรือน ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร หรือจำหน่ายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งการไปเข้าอบรมกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยในความคิดของครัวเรือนว่า เศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเกี่ยวกับการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ขยายโอกาส ประหยัดควดอม

5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จะมีการใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ ครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ รวมถึงมีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นเป็นหมู่บ้านนาอยู่ ส่วนใหญ่จะมีการปลูกต้นไม้ในบ้าน หัวไร่ปลายนา ที่สาธารณะในหมู่บ้าน คนในชุมชนมีส่วนร่วมร้อยละ 60 กับการปลูกต้นไม้และมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านหอกระจายข่าว นอกจากนี้ชุมชนยังมีการดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสและคนที่ประสบปัญหา โดยในชุมชนมีคนจนที่มีรายได้ต่ำกว่า 25,000 บาทต่อคนต่อปี จำนวน 7 ครัวเรือน แจงที่ประชุมหมู่บ้านแล้วแต่ยังไม่มีแนวทางวิธีการใดช่วยเหลือ

6. ชุมชนรู้จักสามัคคี พบว่า หมู่บ้านใหม่ริมเมยมีการประชุมทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ผู้เข้าประชุมมีน้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ในการประชุมมีการวางแผนดำเนินการร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันแบบมีส่วนร่วม เดือนละอย่างน้อย 1 ครั้ง จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง จำนวน 10 คนขึ้นไป ผลจากการทำกิจกรรมสำเร็จจุลวง แต่บางครั้งประสบปัญหาอุปสรรคระหว่างดำเนินการเป็นธรรมดา และไม่ค่อยมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมา นอกจากนี้ผลการวิจัยในมุมมองเศรษฐกิจพอเพียงตามทัศนคติคนเมือง (ปวีณรัช ลิ้มปิยะสุริย, 2552: 56-57) กรณีศึกษาเฉพาะพนักงานในกลุ่มสายงานบริการลูกค้า และธุรกิจโทรศัพท์ บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) พบว่า พนักงานส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง (ร้อยละ 83.75) โดยเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า พนักงานส่วนใหญ่เข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตนเอง การดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้ได้กับทุกคน และการสร้างภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงคือการวางแผนการใช้จ่ายและการทำบัญชีรายรับรายจ่าย (ร้อยละ 97.5) และปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ และรายได้ ไม่มีผลใด ๆ ต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนพฤติกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยพนักงานจะมีพฤติกรรมด้านความพอประมาณระดับสูงสุดอยู่ในเรื่องการแบ่งเวลาให้กับงาน และครอบครัวมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ด้านความมีเหตุผลพนักงานมีพฤติกรรมระดับสูงสุดในประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว ขณะที่ด้านความมีภูมิคุ้มกัน พนักงานมีพฤติกรรมระดับสูงสุดในประเด็นการวางแผนการใช้จ่าย และพนักงานมีพฤติกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับชีวิต ส่วนตัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุและรายได้ของพนักงานแตกต่างกันในความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้พนักงานที่มีช่วงอายุมากกว่า 46

ปีขึ้นไปจะมีพฤติกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีรายได้ ต่ำกว่า 25,000 บาท และมากกว่า 46,000 บาทมีพฤติกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาลงไปพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อยู่ในระดับสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.11) รวมถึงผลการวิจัยของน้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553: 81-85) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า คริวเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านต้นแบบตามเกณฑ์ของกรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านท้ายหาด อำเภอเมือง หมู่ที่ 3 บ้านบางจาก อำเภออัมพวา และหมู่ที่ 10 บ้านบางใหญ่ อำเภอบางคนที โดยทั้ง 3 หมู่บ้านมีคริวเรือนทั้งที่ประกอบอาชีพเดี่ยว ส่วนใหญ่รับจ้างประกอบ 2 อาชีพ ได้แก่ อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และรับจ้าง ประกอบ 3 อาชีพ ได้แก่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และรับจ้าง ประกอบ 4 อาชีพ ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ประมง ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และรับจ้าง ส่วนผลการวิเคราะห์รายจ่ายของคริวเรือน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค จ่ายเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพและค่าเล่าเรียนของบุตร ส่วนหนี้สินของคริวเรือน พบว่าคริวเรือนที่มีการกู้เงินกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กู้นอกระบบและสหกรณ์ ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มปัจจัยด้านจิตใจและสังคม มีปัจจัยที่มีผลอยู่ 7 ปัจจัยได้แก่ การเข้าร่วมประชุม/จัดเวทีประชาคมเพื่อการตัดสินใจ (เงื่อนไขความรู้) การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน (เงื่อนไขความรู้) การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของหมู่บ้าน/ชุมชน ตามที่ตกลงกันได้ (เงื่อนไขความรู้) การได้รับบริการจากกองทุนสวัสดิการ (ภูมิคุ้มกัน) การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเข้าร่วมเวทีประชาคม (ความมีเหตุผล) การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับคนในหมู่บ้าน (เงื่อนไขคุณธรรม) การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีและมารยาทไทย (เงื่อนไขคุณธรรม)